

Research Paper

Identifying and presenting the classification of soft tools in the governance & policy making system



Iman Akbari¹, Matin Rasooli², Mohammad Abdolhosseinzadeh³, *Mahdi Abdolhamid⁴, Hossein Hemmatabadi⁵

1. PhD Student in public administration, Researcher of Islamic Parliament Research Center Of The Islamic Republic Of IRAN ,Tehran, Iran.
2. MSc Student in Information Technology Management, Faculty of Management, Economics and Progress Engineering, the University of Science and Technology, Tehran, Iran.
3. Researcher of Islamic Parliament Research Center Of The Islamic Republic ,Tehran, Iran.
4. Department of Progress Engineering, School of Management, Economics and Progress Engineering, University of Science and Technology, Tehran, Iran.
5. MSc Student in public policy, Faculty of Faculty of Law and Political Science, University of Allameh Tabataba'i, Tehran, Iran

Use your device to scan
and read the article online



Citation: Akbari, I., Rasooli, M., Abdolhosseinzadeh, M., Abdolhamid, M., Hemmatabadi, H. (2024). [Identifying and presenting the classification of soft tools in the governance & policy making system (Persian)]. *Journal Strategic Studies of Public Policy*, 13(49), 2-32. <https://doi.org/10.22034/sspp.2024.2012040.3491>

<https://doi.org/10.22034/sspp.2024.2012040.3491>



Received: 21 Sep 2023
Accepted: 04 Mar 2024
Available Online: 18 Mar 2024

Keywords:

Administrative System efficiency, Policy Tools, Soft Governance, Soft Tools, classification of Tools

ABSTRACT

The requirements of the current world, including the necessity of citizens' participation, the lack of direct will of governments and the advancement of goals by influencing the interests and preferences of citizens, make it necessary to adopt a soft governance approach. In this regard, soft governance tools have been proposed and used in recent years. Soft tools are non-binding, interpretable, flexible and include a high degree of delegation in formation and formulation, and in this way, increase the quality of policies. The aim of the current research is to identify and typify soft policy-making tools in order to prepare a soft governance toolbox in the national policy-making system. The present research, by combining existing studies, identified 30 soft tools in the policy-making system, and with the aim of facilitating the use of these tools, with the focus group method, a classification based on two dimensions of the level of effectiveness of the tool (including: people / context and context)) and the purpose of using the tool (including: encouraging and persuading/accelerating and facilitating/improving quality/localizing/regulating/obstructing and deterring). Also, with the aim of smart implementation, it is necessary to consider the necessary platform in the use of each of the soft tools, and this category of tools should be used as a supplement and facilitator along with hard tools such as legislation.

* Corresponding Author:

Mahdi Abdolhamid

Address: Department of Progress Engineering, School of Management, Economics and Progress Engineering, University of Science and Technology, Tehran, Iran

E-mail: mahdi_abdolhamid@iust.ac.ir

مقاله پژوهشی

شناسایی و دسته‌بندی ابزارهای نرم در نظام حکمرانی و خطمشی‌گذاری

ایمان اکبری^۱، متین رسولی^۲، محمد عبدالحسین‌زاده^۳، مهدی عبدالحمید^۴، حسین همت‌آبادی^۵

۱. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، پژوهشگر مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران، ایران.
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مدیریت تکنولوژی، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران.
۳. پژوهشگر دفتر حکمرانی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران، ایران.
۴. گروه مدیریت و فلسفه علم و فناوری، دانشکده مدیریت، اقتصاد و مهندسی پیشرفت، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران.
۵. دانشجوی کارشناسی ارشد سیاست‌گذاری عمومی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

چکیده

تاریخ دریافت: ۳۰ شهریور ۱۴۰۲
تاریخ پذیرش: ۱۴ اسفند ۱۴۰۲
تاریخ انتشار: ۲۸ اسفند ۱۴۰۲

اقتضات جهان کنونی از جمله ضرورت مشارکت‌دهی شهروندان، عدم اعمال اراده مستقیم حکومت‌ها و پیشبرد اهداف از طریق تأثیرگذاری بر علایق و ترجیحات شهروندان، اتخاذ رویکرد حکمرانی نرم را ضروری می‌سازد. در این راستا در سالیان اخیر، ابزارهای نرم حکمرانی مطرح و به‌کارگیری شده‌اند. ابزارهای نرم، غیرالزام‌آور، تفسیرپذیر، قابل‌انعطاف و شامل درجه بالایی از تفویض در شکل‌گیری و تدوین هستند و از این طریق، موجب افزایش کیفیت خطمشی‌ها می‌شوند. هدف پژوهش حاضر شناسایی و دسته‌بندی ابزارهای نرم خطمشی‌گذاری در راستای تمهید جعبه‌ابزار حکمرانی نرم در نظام خطمشی‌گذاری است. پژوهش حاضر با فراترکیب مطالعات موجود، ۳۰ ابزار نرم در نظام خطمشی‌گذاری را شناسایی کرده و با هدف تسهیل بهره‌مندی از این ابزارها، با روش گروه کانونی، یک دسته‌بندی بر مبنای دو بعد سطح اثرگذاری ابزار (شامل: افراد / بستر و زمینه) و هدف به‌کارگیری ابزار (شامل: تشویق و ترغیب / تسهیل / ارتقای کیفیت / محلی‌سازی / تنظیم‌گری / ممانعت و بازدارندگی) ارائه می‌دهد. همچنین ضروری است با هدف تعبیه هوشمندانه، بستر لازم در استفاده از هرکدام از ابزارهای نرم مدنظر قرار گرفته و این دسته از ابزارها به‌عنوان مکمل و تسهیل‌گر در کنار ابزارهای سختی مانند قانون‌گذاری به کار گرفته شود.

کلیدواژه‌ها:

ابزارهای خطمشی،
ابزارهای نرم، کارآمدی
نظام اداری، حکمرانی
نرم، دسته‌بندی ابزارها

* نویسنده مسئول:

مهدی عبدالحمید

نشانی: گروه مدیریت و فلسفه علم و فناوری، دانشکده مدیریت، اقتصاد و مهندسی پیشرفت، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران

رایانامه: mahdi_abdolhamid@iust.ac.ir

مقدمه

و مشروعیت و... به اهداف مدنظر برسند. چالش‌ها، موانع و محدودیت‌های بسیاری ممکن است دستیابی به اهداف خطمشی‌ها را با اختلال روبه‌رو کند که یکی از این چالش‌ها مربوط به انتخاب ابزارهای اجرایی است (فانی و دیگران، ۱۳۹۶).

در حال حاضر تصمیم‌گیران و حکمرانان در زمان تدوین قوانین و خطمشی‌ها به ابزارهای خطمشی و بسته ابزار مناسب توجه نمی‌کنند و همین امر سبب می‌شود که در اجرا توفیق چندانی حاصل نشود (حسین‌پور و دیگران، ۱۴۰۱). نظام خطمشی‌گذاری ملی با آسیب‌هایی نظیر قوانین ضعیف، متعارض و ناکارآمد و فقدان ابزارسازی مناسب برای بهره‌گیری از تمامی ظرفیت‌های جامعه مواجه است (عبدالحمید زاده، ثنابی و ذوالفقارزاده، ۱۳۹۶). بحث در خصوص ابزارهای خطمشی‌گذاری به پژوهش‌های پرسمن و وایلدوسکی که در سال‌های ۱۹۷۰ در مورد شکست خطمشی‌های عمومی انجام شده است، برمی‌گردد. ایده اصلی پژوهش آن‌ها این بود که جوامع پیچیده تقریباً توسط دولت‌ها غیرقابل کنترل هستند و یا دولت‌ها کمتر می‌توانند از طریق ابزارهایی چون مالیات و قوانین، جامعه را اداره کنند (مک‌دانل، ۱۹۷۸).

توجه به ابزارهای خطمشی می‌تواند در اثربخشی خطمشی‌ها نقش اساسی داشته باشد. خطمشی‌گذاران ممکن است دلایل مختلفی در خصوص انتخاب ابزار خاص خطمشی داشته باشند. این دلایل می‌بایست مرتبط با اهداف تصمیم‌گیری یعنی اثربخشی، مقبولیت و فراگیری باشند (کاونو و لیپی، ۲۰۱۶). تاکنون دسته‌بندی‌های مختلفی از ابزارهای خطمشی‌گذاری ارائه شده است که یکی از رایج‌ترین آن‌ها مربوط به هود (۱۹۸۳) است که به مدل ناتو شهرت یافته است (هاولت، ۲۰۱۱).

خطمشی‌ها، تدبیر حکومت‌ها در چاره‌اندیشی مسائل جامعه هستند. خطمشی‌گذاری عمومی به‌عنوان یک زمینه علمی در پاسخ به چالش‌های حکومت‌ها در حل مسائل عمومی مطرح شده و توسعه یافته است. خطمشی‌گذاری عمومی زمینه‌ای میان‌رشته‌ای است که به بررسی جوانب مختلف تصمیم‌گیری در بخش عمومی و دولتی پرداخته و سازوکارها، فرآیندها، مدل‌ها و الگوهای حل مسئله و تعامل بخش‌های مختلف جامعه در حل مسائل عمومی را پیشنهاد می‌کند. تصمیمات بخش عمومی یا خطمشی‌های عمومی، متشکل و متأثر از دو عامل وابسته به هم است: اهداف خطمشی و ابزارهای خطمشی (حسین‌پور و دیگران، ۱۴۰۱). خطمشی‌ها ساخته می‌شوند و اهداف خود را از طریق ابزارهای خطمشی پیگیری می‌کنند. ابزارهای خطمشی، تکنیک‌هایی هستند که دولت‌ها از طریق آن گزینه‌های خطمشی را تولید، ارزیابی و اجرا می‌کنند (کاونو و هاولت، ۲۰۲۰).

اهداف خطمشی علاوه بر وابستگی به مسئله مدنظر، به میزان بیشتری به زیربنای فکری سیاستمداران و نظریه پذیرفته شده در نظام خطمشی‌گذاری در خصوص دولت و نقش و هدف آن، وابسته است. ابزارهای خطمشی نیز تدابیری هستند که خطمشی‌گذار آن‌ها را در راستای هدف به کار خواهد گرفت.

در مطالعه ابزارهای خطمشی‌گذاری عمومی، هدف بررسی سازوکار و شیوه‌هایی است که از طریق آن‌ها حکومت‌ها بتوانند به بهترین شیوه (از حیث کارآمدی، حداقل هزینه، بیشترین احتمال موفقیت، حذف موانع، اقل اثرات ناخواسته، افزایش مشارکت

لازم به ذکر است که دسته‌بندی‌های دیگری نیز از ابزارهای خطمشی‌گذاری وجود دارد (از جمله طیف ابزارهای تشویقی و تنبیهی (چماق و هویج) و...) که به علت عدم ارتباط مستقیم با موضوع پژوهش از ذکر آن‌ها خودداری می‌شود^۱.

در مطالعه اهداف خطمشی عمومی، پرداختن به نظریه زیربنایی نظام مدیریتی ضروری است. هنجارهای فرهنگی و ترتیبات نهادی یا سیاسی ممکن است برای برخی از ابزارها مشروعیت بیشتری نسبت به سایرین قائل شوند (هاولت، ۲۰۱۸، ص ۱۰۳). در موضوع ابزارهای خطمشی، تمرکز بر سبک‌های حکمرانی هم‌زمان با سبک‌های خطمشی ملی ضروری است (زهاوی، ۲۰۱۲). نظریه حکمرانی در سالیان اخیر در ادبیات مدیریت دولتی مطرح و فراگیر شده‌است. در دهه‌های اخیر تحولات اجتماعی و فرهنگی گسترده‌ای در جوامع مختلف ایجاد شده‌است. این تغییرات ناشی از عوامل متعددی از جمله گسترش ارتباطات و فضای مجازی، جهانی‌شدن، افزایش جمعیت و پیچیدگی جوامع، گسترش شهرنشینی، توسعه بخش خصوصی و شرکت‌ها، افزایش سطح آگاهی شهروندان و مطالبه مشارکت از سوی آن‌ها و... بوده است (یاسودا، ۲۰۲۲؛ ایگبرگ، گرنیتکزکا و ترون‌دال، ۲۰۲۲؛ گاش، ۲۰۲۲). این تحولات منجر به این شده‌است که اداره امور جامعه و حل‌وفصل مسائل عمومی از توان حکومت‌ها به‌تنهایی خارج شود. از سوی دیگر پراکندگی قدرت و پیشرفت روزافزون فناوری‌های نوظهور، زمینه جدیدی برای مطالعات خطمشی شده‌است (قربانی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰).

نظریه حکمرانی در پاسخ به شرایط مذکور در

۱. جهت مطالعه بیشتر مقاله حسین پور و همکاران (۱۴۰۱) از همین مجله پیشنهاد می‌شود.

ادبیات مدیریت دولتی مطرح و گسترش یافت. این نظریه پس از دو دوره شاخص در عرصه مدیریت دولتی و حکومت‌داری مطرح شده‌است که هر کدام از این دوره‌ها را می‌توان از حیث نقطه تمرکز، رویکرد و سازوکارهای اداره امور، یک سر طیفی دانست که حکمرانی در میانه این طیف قرار می‌گیرد (رندر و دانگ، ۲۰۱۵، ص ۳؛ آزرپورن و گلنون، ۲۰۲۲).

یک طرف طیف مذکور الگوی اداره امور عمومی سنتی به‌همراه اقتضائات آن از جمله تمرکز بر دولت به‌عنوان بازیگر اصلی و غالب در امور کشور، تمرکز بر فرآیند به‌عنوان رویکرد، و توجه به بوروکراسی، سلسله‌مراتب، سازمان و قانون به‌عنوان سازوکارهای اداره امور قرار دارد. در طرف دیگر مدیریت دولتی نوین به‌همراه اقتضائات آن، از جمله تمرکز بر بخش خصوصی به‌عنوان بازیگر اصلی در کنار دولت حداقلی، تمرکز بر خروجی به‌عنوان رویکرد، و توجه به خصوصی‌سازی، بازار و رقابت به‌عنوان سازوکار در اداره امور جامعه، قرار می‌گیرد.

نظریه حکمرانی به‌عنوان نظریه متأخر در مدیریت دولتی را می‌توان در میانه این طیف در نظر گرفت (عبدالحمید و دیگران، ۲۰۲۳). در این نظریه، تمرکز بر دولت قوی در کنار بخش خصوصی توانمند و هم‌چنین نهادهای مدنی آگاه و مؤثر است. هم‌چنین رویکرد این نظریه بر مشارکت و ایجاد ارزش مشترک و تصمیم‌گیری تعاملی بین این بخش‌هاست. مهم‌ترین سازوکارهای مطرح شده در این نظریه را نیز می‌توان شبکه و همکاری عنوان کرد (آنسل و تروفینگ، ۲۰۲۲).

ایده اصلی نظریه حکمرانی این است که در جامعه کنونی دولت‌ها به‌تنهایی قادر به مدیریت امور جامعه به‌نحو مطلوب نیستند و باید در این امور،

استفاده از قوانین غیرالزام‌آور در کنار ساختارهای انعطاف‌پذیر و ترتیبات خط‌مشی‌گذاری خاص، مانند کمیته‌ها، انجمن‌ها و شبکه‌ها است که با این وجود انتظار می‌رود در عمل تأثیراتی داشته باشد (مگتی، ۲۰۱۵).

این رویکرد با هدف ارتقا کارآمدی، اثربخشی، مقبولیت و فراگیری خط‌مشی‌ها و تصمیمات حکومت در شرایط اجتماعی کنونی مطرح شده است (وروزل، زیتو و جردن، ۲۰۱۳). در این رویکرد بیان می‌شود که حکومت‌ها در دهه‌های اخیر به سمت مشارکت‌دهی شهروندان و عدم اعمال اراده مستقیم در امور اجتماعی و پیشبرد اهداف و خط‌مشی‌ها از طریق تأثیرگذاری بر علایق و ترجیحات شهروندان، حرکت کرده‌اند (پیتر و پگپتو، ۲۰۱۶).

در این رویکرد به نسبت حکمرانی، بازیگران خصوصی و غیردولتی به‌عنوان بخش‌های جدایی‌ناپذیر خط‌مشی‌گذاری در نظر گرفته شده و تخصص و ظرفیت اجرایی بسیار زیادی را به‌همراه می‌آورد. در واقع این بازیگران به‌علت ارتباط مستقیم با شهروندان می‌توانند کیفیت و ظرفیت حل مسائل در حوزه عمومی را بهبود ببخشند (بوراس و کانلمن، ۲۰۰۷). پس از توسعه و فراگیری این رویکرد، قوانین نرم در زمینه‌های حقوقی متعددی گسترش یافته و منجر شد که قوانین الزام‌آور سنتی به‌شکل روزافزون با انواع جدیدی از مقررات نرم تکمیل شوند و گاهی نیز توسط آنها کاملاً جایگزین شوند (شلتون، ۲۰۰۰).

قانون نرم، به‌ندرت به‌صورت مجزا به کار گرفته می‌شوند و عمدتاً می‌تواند آنچه را که قوانین سخت انجام می‌دهند، با هزینه کمتر انجام داده؛ آنها را تقویت کرده و موجب غنی‌تر شدن این قوانین شوند (اسجارس، استوک و وتستد، ۲۰۰۶) (جرسن و

از بخش خصوصی و بازار، جامعه مدنی و گروه‌های اجتماعی نیز کمک بگیرد. رویکرد حکمرانی مدرن، بر خلاف دیدگاه کلاسیک دولت‌محور، بر اهمیت تولید مشترک، خودتنظیمی و در نظر گرفتن حکمرانی به‌عنوان واسطه بین بازار و سلسله‌مراتب تأکید دارد (کنیس، ۲۰۲۲). حکمرانی، بازیگران خصوصی و جامعه مدنی را به‌جای تقلیل آن‌ها به اهداف منفعل برای حکومت و موضوعی که مقررات عمومی باید به آن بپردازد، به‌عنوان منابع و ابزاری برای خط‌مشی‌گذاری عمومی مشترک تصور می‌کند (آنسل و تروفینگ، ۲۰۲۲).

نظریه حکمرانی بیان می‌دارد که ضروری است بنگاه‌های خصوصی، سازمان‌های غیرانتفاعی، افراد و گروه‌های حاضر در جامعه مدنی نیز به‌عنوان بازیگران مهم عرصه اداره امور کشور در نظر قرار گیرند (جلال و مصلح، ۱۳۹۶). بسیاری از محققان خط‌مشی‌گذاری عمومی ادعا کرده‌اند که حکومت‌های توسعه‌یافته، در حال تغییر از ساختارهای حاکمیتی سلسله‌مراتبی بالا به پایین، به سمت شیوه‌های جدید حکومت که بر استقلال و نقش‌آفرینی توسط کنشگران اجتماعی و مردمی تأکید دارند، هستند (وروزل، زیتو و جردن، ۲۰۱۳).

علاوه بر این، آشکار شدن پیچیدگی‌های انسانی در امور اجتماعی زمینه‌ساز گسترش توجه به ابعاد انسان‌شناختی در علوم مختلف مانند اقتصاد رفتاری و مدیریت رفتاری شده‌است. در طول ۷۰ سال گذشته، خط‌مشی عمومی همواره با مطالعه رفتار انسان ارتباط تنگاتنگی داشته است (استرابهیم، ۲۰۲۰). در زمینه حاکمیت و اداره جامعه، حکمرانی نرم به‌عنوان رویکردی از حکمرانی که تمرکز آن بیشتر بر سازوکارها و ابزارهای انسان‌محور در اداره جامعه است، مطرح شده‌است. حکمرانی «نرم» شامل

ابزارهای نرم در خط‌مشی‌گذاری و زمینه‌سازی به‌کارگیری این ابزارها از طریق ارائه دسته‌بندی مناسب ضروری است. بر این اساس، سؤال اصلی پژوهش حاضر بر چیستی ابزارهای نرم متمرکز بوده و در جستجوی دسته‌بندی این ابزارها جهت کاربست آنها در نظام حکمرانی و خط‌مشی‌گذاری کشور است.

در ادامه پژوهش پس از پرداختن به حکمرانی نرم و ویژگی‌ها و ضرورت‌های توجه به آن، به ابزارهای نرم به‌عنوان مهم‌ترین اقتضات آن پرداخته خواهد شد و پس از مفهوم‌شناسی و بررسی جایگاه ابزارهای نرم در خط‌مشی‌گذاری، به شناسایی و ارائه دسته‌بندی در جهت تسهیل به‌کارگیری آن‌ها در نظام خط‌مشی‌گذاری ملی پرداخته می‌شود.

۲. پیشینه پژوهش

نظریه حکمرانی در سالیان اخیر از ابعاد مختلف بررسی شده و مدل‌های مختلفی از حکمرانی مانند حکمرانی مشارکتی، حکمرانی شرکتی، حکمرانی شبکه‌ای، حکمرانی هوشمند، حکمرانی باز، حکمرانی نرم و... مطرح و بررسی شده‌است.

حکمرانی نرم

حکمرانی نرم رویکردی است که به‌علت تناسب با اقتضات فرهنگی و اجتماعی، بیشتر در اتحادیه اروپا گسترش یافته‌است. این رویکرد به‌دنبال ارتقا کارآمدی و اثربخشی خط‌مشی‌ها و تصمیمات حکومت از طریق بازنگری در ابزارهای متداول خط‌مشی‌گذاری است.

مفهوم حکمرانی نرم در سال‌های اخیر بیشتر مرتبط با روش‌های جدید تنظیم‌گری تدوین شده در اتحادیه اروپا بوده‌است. با این حال ریشه اصلی آن از

پوسنر، ۲۰۰۸). همچنین این قوانین با محیط‌هایی که به‌سرعت در حال تغییر هستند، سازگارتر است. در مطالعات حقوقی، قوانین نرم، خطوط مرزی سنتی بین هنجارهای اجتماعی که کاملاً غیرالزام‌آور هستند و قوانین الزام‌آور که با قدرت‌های قهری دولت پشتیبانی می‌شوند، زیر سؤال رفته و قوانین نرم در بین این دو دسته قرار می‌گیرد (ماتیلا و هینیلا، ۲۰۲۲).

در واقع، واژه قانون نرم هم‌زمان که به یک مفهوم هنجاری اشاره می‌کند، دارای ماهیتی قانونی است که البته ضعیف‌تر از قانون سخت بوده و می‌تواند آثار و تبعات حقوقی غیرمستقیم ایجاد کند. به همین جهت قوانین نرم ارتباط نزدیکی با ایده حکمرانی دارند (ماهر، ۲۰۲۱). این امر، سازوکارها و ابزارهای خاصی را می‌طلبد که ابزارهای نرم حکمرانی نام‌گرفته‌اند (سندن، ۲۰۰۵). بدین معنا که متناسب با رویکرد اصلی حکمرانی، فضای حاکمیت سلسله‌مراتبی، به سمت حکمرانی نرم و حکمرانی شبکه‌ای و اولویت‌دهی بیشتر به ابزارهای نرم، در عین به‌کارگیری ابزارهای سخت، در حال تغییر است (زهاوی، ۲۰۱۲).

در مجموع می‌توان گفت در دهه‌های اخیر، اثربخشی ابزارهای سنتی خط‌مشی، از جمله قانون‌گذاری به شیوه سنتی و به‌شکل بالا به پایین و تکیه بر نظام سلسله‌مراتبی در اجرای خط‌مشی‌ها و قوانین، در کنار اتکا بر قوه قهریه و جرم‌انگاری در نظارت بر اجرای قوانین، با چالش جدی مواجه شده است (وروزل، زیتو و جردن، ۲۰۱۳). این امر لزوم توجه به ارتقای اثربخشی خط‌مشی‌ها را از طریق توجه به رویکردها و ابزارهای نوین مانند ابزارهای نرم در خط‌مشی‌گذاری، قانون‌گذاری، اجرا و نظارت، مضعف می‌کند. با توجه به نکات بیان شده شناسایی

از جمله قانون به‌شکل معمول (تصریح دقیق جزئیات و استثنائات و جرم‌انگاری)، نهادها و سازمان‌های مجری سلسله‌مراتبی با رویکرد از بالا به پایین، عدم توجه به تفاوت‌های افراد و گروه‌های مشمول قانون در نقاط مختلف جامعه، برخوردهای قهری و جرم‌انگاری‌ها در حوزه مسائل عمومی و حاکمیتی و مواردی از این دست، تأثیرگذاری سابق خود را از دست داده و کژکار کردها و ناکارآمدی‌هایی را نشان می‌دهند. این امر لزوم توجه به شیوه‌های نوین قانون‌گذاری و حل مسائل حاکمیتی و توجه به انسان‌محوری و عکس‌العمل‌های انسانی در برابر قانون و حاکمیت را ضروری ساخته است.

حاکمیت‌ها در سالیان اخیر به‌سمت عدم اعمال اراده مستقیم و تحت‌تأثیر قرار دادن تعلقات شهروندان (مانند ثروت، امنیت، ارتباطات و...) و یا ذهنیت و ترجیحات آن‌ها (مانند میانی اعتقادی، هنجارها و...) با هدف مجاب نمودن، تغییر ترجیحات و یا جهت‌دادن به انگیزه افراد، گروه‌ها و جوامع حرکت کرده‌اند (جلال و مصلح، ۱۳۹۶).

حکمرانی نرم نیز نمونه‌ای از این تغییر رویکرد در به‌کارگیری ابزارهایی در خط‌مشی‌گذاری است که نقطه تمرکز و توجه آن‌ها انسان و انگیزش و رفتارهای اوست. این رویکرد حکمرانی بر به‌کارگیری ابزارهایی موسوم به ابزارهای نرم حکمرانی در کنار سایر ابزارهای سنتی و اصطلاحاً سخت، به‌عنوان مکمل و تسهیل‌گر تأکید می‌کند؛ بنابراین شناسایی ابزارهای نرم حکمرانی و معرفی و گفتمان‌سازی در راستای بهره‌مندی از ظرفیت این ابزارها در ارتقا نظام حکمرانی کارآمد خواهد بود. در ادامه ادبیات پیشینه ابزارهای نرم حکمرانی بررسی می‌شود تا اهمیت و جایگاه این پژوهش آشکار شود.

حقوق عمومی بین‌الملل که در آن میان قانون نرم و قانون سخت تمایز ایجاد شده، نشأت گرفته است. در سالیان اخیر، حاکمیت‌ها به‌سمت گذار از کنترل مستقیم به غیرمستقیم، از دولت غالب مرکزی به سمت نقش دادن به کنشگران متعدد غیردولتی و استفاده از رویکردهای حقوقی نوین مثل حقوق نرم، حرکت کرده‌اند (پیتر و پوگاتو، ۲۰۰۶).

حکمرانی نرم در اتحادیه اروپا شکل جدیدی از حکمرانی در قالب هماهنگی سیاستی داوطلبانه در میان دولت‌های عضو است. مشخصه مهم حکمرانی نرم که نقطه تمایز آن از سایر اشکال حکمرانی است، تفاوت در ابزارهای مداخله در این نوع حکمرانی می‌باشد. ابزارهای خط‌مشی‌گذاری در این نوع حکمرانی ماهیتی متفاوت از ابزارهای معمول خط‌مشی دارند (بلمکوئیست، ۲۰۲۲).

البته قابل‌ذکر است علی‌رغم استقبال زیاد از سازوکارهای نرم حکمرانی در شروع مطرح‌شدن این مفهوم، ضعف‌هایی نیز در به‌کارگیری آن‌ها نمایان شده است که منجر به انجام پژوهش‌های متعدد در رابطه با اثرسنجی عینی این شیوه از حکمرانی شده است (اوهاگان، ۲۰۱۴).

مدت زیادی است که مباحثی مانند اقتصاد رفتاری در اقتصاد و انسان‌گرایی در علم مدیریت (بخش خصوصی) مطرح شده است. با این حال ورود انسان‌گرایی و رفتارگرایی به عرصه خط‌مشی‌گذاری عمومی و اداره امور عمومی توسط حاکمیت‌ها، امری نوپدید است. به‌عنوان نمونه خط‌مشی‌گذاری رفتاری را در سال‌های اخیر می‌توان نام برد.

هم‌چنین سال‌هاست که تحقیقات حوزه مدیریت دولتی و خط‌مشی‌گذاری عمومی بیانگر این است که سازوکارها و ابزارهای سنتی و مرسوم خط‌مشی‌گذاری

مفهوم‌شناسی ابزار نرم

دسته‌بندی‌های مختلفی درباره ابزارهای حکمرانی وجود دارد. یکی از رایج‌ترین وجوه تمایز ابزارها، مربوط به تفاوت در نحوه الزام‌آور بودن آنها برای فرد یا بازیگری است که تحت اثر این ابزارها قرار می‌گیرند. در این چارچوب ابزارهای خط‌مشی‌گذاری دسته‌بندی شده ذیل عنوان ابزارهای «سخت» شامل قانون و سایر اشکال ابزار و قوانین الزام‌آور است، درحالی‌که ابزارهای «نرم» به اشکال هدایت غیرمستقیم اشاره دارد که در آن رعایت الزام‌آوری به‌صورت نسبی کمتر می‌باشد (بلمکوئیست، ۲۰۲۲).

تمایز میان ابزارهای نرم و سخت یک بینش تحلیلی قدرتمند از شرایط حکومت ارائه می‌دهد (لگالس، ۲۰۱۱). تلاش‌هایی که حوزه ابزارهای خط‌مشی‌گذاری در دهه ۱۹۷۰ صورت گرفته است، عمدتاً به تشریح ابزارهای سخت حکمرانی پرداخته که متکی بر اقتدار دولت بوده است. در سالیان بعد، نظریه‌های جدید حکمرانی مثل روش‌های باز هم‌هنگی در اتحادیه اروپا به کار گرفته شد. در دهه‌های اخیر توجه به بحث ابزارهای نرم افزایش قابل ملاحظه‌ای یافته و استفاده از ابزارهای نرم در امر حکمرانی اهمیت فراوانی یافته است. البته برخی اندیشمندان نیز با رشد ابزارهای نرم مخالفت کرده و معتقدند که ابزارهای سخت همچون قوانین، دارای یک نقش هدایتی مؤثر هستند که ابزارهای نرم فاقد این ویژگی هستند (بلمکوئیست، ۲۰۱۶).

ابزارهای سخت و نرم حکمرانی را می‌توان دو سر یک پیوستار دانست که با توجه به سه متغیر الزام‌آوری، دقت در محتوا و تفویض در شکل‌گیری و تدوین جزئیات، قابل تمایز در یک پیوستار هستند (همان). تفکیک ابزارها در یک طیف به این معناست

که ابزارهای حکمرانی می‌توانند با قرارگرفتن در هر نقطه از این طیف که یک طرف آن ابزارهای کاملاً سخت و یک طرف آن ابزارهایی کاملاً نرم قرار دارد، جنبه‌هایی از هر کدام از این دو مورد را داشته‌اند. در شکل‌های ۱ تا ۳، مقایسه‌ای از ابزارهای سخت و نرم بر اساس این سه معیار انجام شده است (برگرفته از بلمکوئیست، ۲۰۲۲). در هر شکل، انتهای سمت راست ویژگی‌های ابزارهای سخت و انتهای سمت چپ ویژگی‌های ابزارهای نرم را توصیف می‌کند.

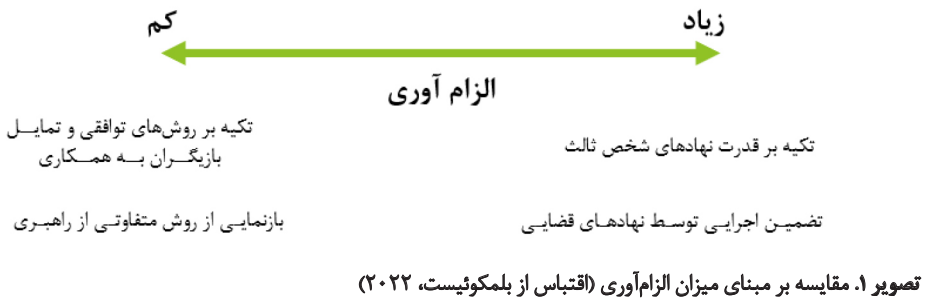
ابزارهای نرم حکمرانی در ادبیات، تحت عنوان فناوری نرم نیز به کار گرفته شده‌اند. انسان‌ها در طول تاریخ برای رسیدن به مقاصد و برطرف کردن نیازها، دانش را کاربردی و از آن استفاده کرده‌اند. این دانش کاربردی را اصطلاحاً می‌توان فناوری نامید. فناوری از جنس توانایی حل مسئله است. فناوری‌های نرم، ساختار و فرایندی است که با ساختارهای اجتماعی (مانند سازمان، وزارت‌خانه و...)، فرآیندهای تعاملی بشر و تکنیک‌های انگیزشی در ارتباط است. هدف این نوع فناوری، مشارکت اجتماعی، اقدامات افراد و گروه‌ها در تجزیه و تحلیل شرایط، انتخاب و درگیر شدن در رفتارهای انتخابی - اجرایی توسط شهروندان است (جلال و مصلح، ۱۳۹۶). جلال و مصلح (۱۳۹۶) برآنند: «فناوری نرم، توانایی مهندسی‌انگیزه برای تغییر ترجیحات و مجاب نمودن موجودیت‌های دارای اراده به‌منظور انجام یا انصراف از اقدامات مد نظر یک قاعده‌گذار است». با این تعریف، این نوع فناوری‌ها را می‌توان نوعی ابزار حکمرانی دانست.

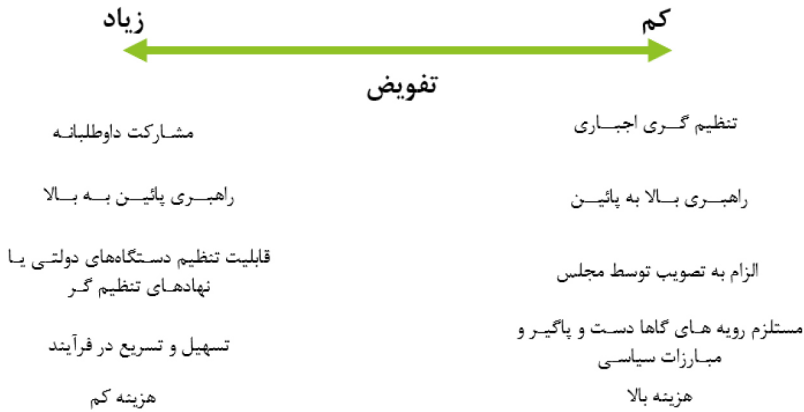
عمده پژوهش‌های مرتبط، در موضوعات سیر تطور مفهوم حکمرانی نرم، اهمیت به‌کارگیری قوانین و ابزارهای نرم ذیل این مفهوم و همچنین سنجش اثربخشی کاربست این قوانین و نسبت آن‌ها با قوانین و

خود به نظریه‌های جدیدی از حکمرانی (مانند حکمرانی نرم) منجر شده‌است. همچنین به معرفی و بیان تمایز ابزارهای نرم و سخت و مهم‌تر از آن نسبت این ابزارها با یکدیگر پرداخته و استدلال می‌کند که به‌جای اتخاذ یک رویکرد دوگانه نرم و سخت از قانون، ماهیت یک خط‌مشی باید بازتاب ترکیب معینی از سختی و نرمی (از حیث ماهیت) باشد. این پژوهش تمایز میان ابزارهای نرم و سخت را میزان الزام‌آوری، دقت محتوا و میزان تفویض می‌داند و ابزارها را در طیفی میان این دو قابل تقسیم می‌داند. شکل ۱ تا ۳ برگرفته از این دسته‌بندی به‌دنبال نمایش طیف ابزارها حکمرانی از منظر تقسیم‌بندی به ابزارهای نرم و سخت است.

ابزارهای سخت انجام شده‌است. در این میان تحقیقات و مطالعات بسیار محدودی در رابطه با جمع‌آوری ابزارهای نرم در حکمرانی و خط‌مشی‌گذاری و همچنین ارائه دسته‌بندی و منطق انتخاب برای استفاده از این ابزارها انجام شده‌است.

شاید بتوان جامع‌ترین و مرتبط‌ترین پژوهش با مفهوم ابزارهای نرم در حکمرانی را تحقیق «ابزارهای سخت و نرم حکمرانی» (بلمکوئیست، ۲۰۲۲) در نظر گرفت. در پژوهش مذکور، ضمن تعریف ابزارهای سخت و نرم، بیان می‌شود که در دهه ۱۹۷۰ طبقه‌بندی ابزارهای حکمرانی آغاز شده و در تغییرات و تحولات





تصویر ۳. مقایسه از منظر میزان تفویض در تدوین جزئیات (اقتباس از بلمکوئیست، ۲۰۲۲)

گردآوری کرده و پس از بیان توضیح و مثال‌ها و کاربرد آن‌ها، دسته‌بندی نوینی از این ابزارها جهت تسهیل در انتخاب خط‌مشی گذاران ارائه کرده است.

۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با هدف شناسایی و ارائه دسته‌بندی ابزارهای نرم خط‌مشی‌گذاری صورت پذیرفته است؛ بنابراین از منظر هدف پژوهش، در زمره تحقیقات توسعه‌ای و از منظر نوع تحلیل اطلاعات، در زمره تحقیقات کیفی قرار می‌گیرد. روش پژوهش مورد استفاده روش فراترکیب خواهد بود. این روش جهت تحلیل نتایج مجموعه‌ای از پژوهش‌های کیفی مرتبط با سؤال پژوهش با هدف دستیابی به بینش جدید و یافته‌های جامع و تفسیری با تفسیر و ترکیب یافته‌های قبلی، صورت می‌گیرد. در این پژوهش از مدل ۷ مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو استفاده خواهد شد (سندلوسکی و باروسو، ۲۰۰۷؛ کمالی، ۱۳۹۶). جدول شماره ۱ مراحل این مدل را به همراه مسیر طی شده در این پژوهش نمایش می‌دهد.

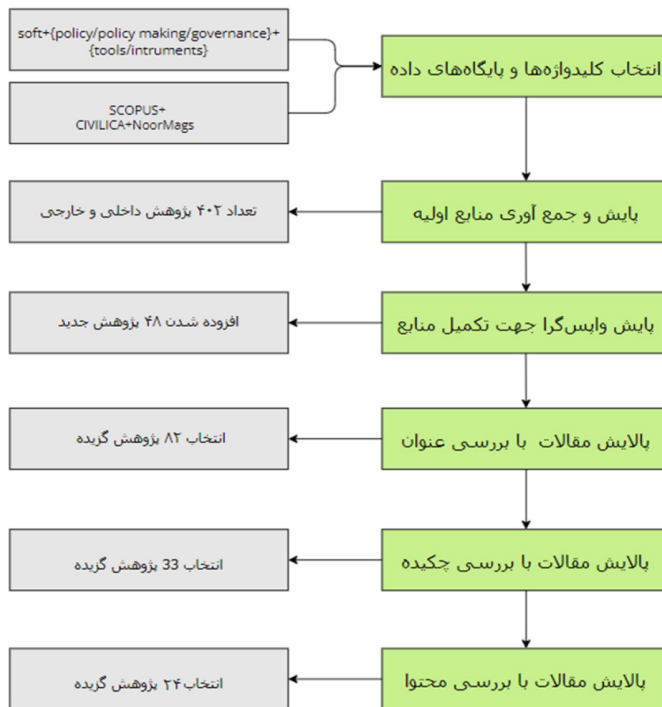
با توجه به پژوهش‌های گذشته و پیشینه پژوهش، شامل عناوین کلی پرداخت به ابزارهای خط‌مشی، حوزه مفهومی حکمرانی نرم و همچنین بیان اهمیت ابزارهای نرم در نظام حکمرانی، مشخص شد که عمده پژوهش‌های پیشین در رابطه با مفهوم‌شناسی و اثبات اهمیت حکمرانی و قوانین نرم، سنجش اثربخشی این قوانین در شرایط مختلف و نسبت آنها با قوانین و ابزارهای سخت انجام شده است. در این میان تأکید و تمرکز کاملاً محدودتری بر روی ابزارهای نرم در ساحت‌های مفهوم‌شناسی، بیان مصادیق و همچنین نحوه به‌کارگیری این ابزار در حوزه‌های گوناگون حکمرانی بوده است. در واقع همان‌طور که در مرور ادبیات مرتبط با موضوع و تحقیقات گذشته بیان شد، پژوهشی در راستای جمع‌آوری جامع ابزارهای نرم در حکمرانی، مصداق‌شناسی این ابزارها و همچنین ارائه یک دسته‌بندی و صورت‌بندی مشخص از این ابزارها برای تسهیل به‌کارگیری در امور خط‌مشی‌گذاری انجام نشده است. تحقیق حاضر با روش فراترکیب ابتدا با مرور نظام‌مند منابع، ابزارهای نرم خط‌مشی‌گذاری را

جدول ۱. مراحل طی شده در روش فراترکیب به‌همراه خروجی هر مرحله

مراحل	مسیر طی شده	خروجی
۱. طرح سؤال و هدف پژوهش	<ul style="list-style-type: none"> - مطالعه اولیه در خصوص ابزارهای نرم و کارکردها و ضرورت‌های سؤالات پژوهش: - به‌کارگیری آن‌ها در بخش عمومی با مطالعه اولیه ادبیات انجام شد. - ابزارهای نرم خطمشی‌گذاری شامل چه مواردی است؟ - مشاهده شد که منبع جامعی که این ابزارها را گردآوری و ارائه کرده باشد در ادبیات وجود ندارد. - مشاهده شد که در خصوص زمینه‌سازی و تسهیل به‌کارگیری این ابزارها در حکمرانی ادبیات کافی وجود ندارد. 	<ul style="list-style-type: none"> - ابزارهای نرم خطمشی‌گذاری شامل چه مواردی است؟ - دسته‌بندی مناسب با هدف تسهیل به‌کارگیری این ابزارها در حکمرانی چیست؟
۲. مطالعه نظام‌مند ادبیات	<ul style="list-style-type: none"> - کلیدواژه‌های soft instrument و soft tool همراه کلیدواژه‌های "policy"، "governance" و "policy making" جستجو شد. - کلیدواژه‌های ابزار نرم حکمرانی و حکمرانی نرم نیز در منابع داخلی جستجو شد. - جستجو در متن مقالات انجام شد. - جستجو در پایگاه‌های خارجی اسکوپوس و پایگاه‌های داخلی نورمگز و سیویکا انجام شد. - بازه زمانی جستجو تا سال ۲۰۲۳ در نظر گرفته شد. - پس از جستجوی ابتدایی به‌علت کمبود مقالات مرتبط با موضوع، از روش جستجوی واپس‌گرا برای یافتن مقالات بیشتر مرتبط با موضوع پژوهش استفاده شد. 	<ul style="list-style-type: none"> - در جستجوی ابتدایی ۳۹۳ عنوان اثر پژوهشی در منابع ذکر شده خارجی یافت شد. - همچنین در مجموع جستجو منابع داخلی ۸ اثر پژوهشی یافت شد. - با روش جستجوی واپس‌گرا ۴۸ اثر پژوهشی جدید یافت شد.
۳. جست‌وجو و انتخاب مقالات مناسب	<ul style="list-style-type: none"> - در مرحله اول عناوین مقالات بررسی شد. معیار بررسی، پرداخت مستقل مقاله به مفهوم ابزارهای نرم در حکمرانی قرار گرفت. - مرحله دوم پایش که در چکیده مقالات و سایر منابع انجام شد. - مرحله سوم پایش در محتوای مقالات با معیار معرفی مصداقی ابزارهای نرم، در اثرهای پژوهشی باقیمانده صورت گرفت. 	<ul style="list-style-type: none"> - در مرحله اول (عناوین) ۸۲ مقاله با معیار در نظر گرفته شده شناخته شد - در مرحله دوم (چکیده) مقالات مرتبط به ۳۳ عدد کاهش یافت - در بخش بررسی محتوا ۲۴ اثر نهایی (با معیار در نظر گرفته‌شده) مشخص شد.
۴. استخراج اطلاعات مقاله‌ها	<ul style="list-style-type: none"> - کدگذاری ابزارهای شناسایی‌شده در مقالات مختلف و بررسی کدها در سایر مقالات 	<ul style="list-style-type: none"> - شناسایی ۳۰ ابزار نرم به‌عنوان کدهای مقالات جدول ۲
۵. تحلیل و ترکیب یافته‌ها	<ul style="list-style-type: none"> - ترکیب مطالب مربوط به کدها در مقالات مختلف و بررسی تعریف، کاربرد و مثال‌های کاربردی در خصوص هر ابزار (جست‌وجوی ابزار - محور مقالات مختلف جهت تکمیل پژوهش) - برگزاری جلسه هم‌اندیشی و گروه کانونی بر اساس یافته‌ها با هدف شناسایی معیارهای دسته‌بندی و طراحی دسته‌بندی مناسب و قراردادن ابزارها ذیل دسته‌بندی پیشنهادی 	<ul style="list-style-type: none"> - ابزارهای نرم تکمیل شده شامل تعریف، کاربرد و مثال‌ها - دسته‌بندی پیشنهادی و دسته‌بندی ابزارها ذیل آن

مراحل	مسیر طی شده	خروجی
۶. کنترل کیفیت	-ارائه ابزارهای شناسایی شده و دسته‌بندی پیشنهادی به همراه مسیر جست‌وجوی طی شده به ۳ نفر از خبرگان حوزه خط‌مشی‌گذاری و ابزارهای نرم - اصلاح ابزارهای پیشنهادی و تجمیع ابزارها و مولفه‌های دسته‌بندی که اصلاح شده دارای هم‌پوشانی بودند	۳۰ ابزار نهایی به همراه دسته‌بندی
۷. ارائه یافته‌ها	پاسخ به پرسش‌های پژوهش بر اساس یافته‌ها و تهیه جداول متناسب و ارائه یافته‌ها در جدول ۴ دسته‌بندی ابزارهای یافت شده بر اساس دسته‌بندی پیشنهادی	

در شکل ۴ نیز فرآیند غربال پیشینه به شکل قابل تکرار قابل مشاهده است.



تصویر ۴. مقایسه از منظر میزان تفویض در تدوین جزئیات (اقتباس از بلمکوئیست، ۲۰۲۲)

۴. یافته‌های پژوهش

و بررسی کدها در سایر مقالات، ۳۰ ابزار نرم به شرح جدول ۲ شناسایی شد. لازم به ذکر است که شرح هر کدام از ابزارهای نرم شناسایی شده به همراه مثال‌ها و منابع استخراج هر ابزار، در جدول ۵ به پیوست تشریح شده است.

پس از شناسایی ابزارهای نرم، جهت تسهیل به‌کارگیری و بهره‌مندی از آن‌ها در نظام خطمشی‌گذاری، ارائه یک دسته‌بندی که بتواند ابزارها

جدول شماره ۱ مسیر طی شده تا رسیدن به یافته‌ها را نشان می‌دهد. پس از طی فرآیند غربال پیشینه که به تفصیل در شکل ۴ بیان شد، که شامل مراحل ۱ تا ۳ از مدل ۷ مرحله‌ای سندلوسکی و با روسو در جدول ۱ می‌باشد، در مرحله ۴ که مرحله استخراج اطلاعات مقاله‌های نهایی است، پس از کدگذاری ابزارهای شناسایی شده در مقالات مختلف

جدول ۲. ابزارهای شناسایی شده

ردیف	ابزار	ردیف	ابزار	ردیف	ابزار
۱	قانون نرم	۱۱	شاخص‌گذاری	۲۱	شفافیت
۲	رهنمودهای غیررسمی (مشاوره‌ای)	۱۲	گفتمان‌سازی	۲۲	ایجاد هزینه تصنعی
۳	اصطکاک ایجاد کردن	۱۳	فناوری اجتماعی	۲۳	گیت‌گذاری
۴	هماهنگی روش باز*	۱۴	ساده‌سازی انتخاب	۲۴	بازی‌وارسازی
۵	آموزش و نهادسازی آموزشی	۱۵	طراحی بازخور منفی	۲۵	میانگین متحرک
۶	استتار هدف خطمشی در هدف مطلوب فرد	۱۶	حل پارادوکس خرد و کلان	۲۶	فناوری و ابزار تبلیغات
۷	قطعه‌نامه (مصوبه) غیرالزام‌آور	۱۷	قاعده مبنا	۲۷	انتشار اطلاعات
۸	توافق‌نامه‌های داوطلبانه	۱۸	قانون‌گذاری به مثابه جعبه شرط دو طرفه	۲۸	دستورالعمل‌ها
۹	حافظه‌دار کردن	۱۹	طمعه‌گذاری	۲۹	پروکسی‌سازی
۱۰	اخلاق، هنجار و کدهای اخلاقی	۲۰	رقیب تراشی	۳۰	استانداردسازی

* Open Method Coordination (OMC)

پژوهش‌های مختلف پیشنهاد شده‌است، در این گروه کانونی مورد بررسی قرار گرفت. این گونه‌شناسی‌ها در جدول ۳ قابل مشاهده‌است. هم‌چنین با توجه به اینکه ابزارهای خط‌مشی در مرحله اجرا با حل مسائلی مواجه خواهند بود که شناخت و چارچوب‌بندی این مسائل می‌تواند در شناسایی ابزارهای مطلوب راه‌گشا باشد (الجنیزاک، اسلیوسکی و لیوو، ۲۰۲۰)، چارچوب بندی مسئله خط‌مشی از منظر رفتاری که میان رفتارهای فردی و رفتارهای جمعی (نهادی و زمینه‌ای) تمایز قائل شده‌است نیز در دسته‌بندی ابزارها مورد توجه قرار گرفت.

را بر اساس کارکرد و سطح اثر، تقسیم‌بندی کند، مفید خواهد بود. در بحث گونه‌شناسی‌های ابزارهای خط‌مشی تلاش می‌شود تا بتوان پیچیدگی ابزارهایی که دولت استفاده می‌کند را فهم کرد (حسین‌پور و همکاران ۱۴۰۱) به نقل از هود و مارگارت، ۲۰۰۷).

در این راستا جهت انتخاب معیارهای دسته‌بندی متناسب با ابزارهای نرم، یک گروه کانونی متشکل از ۵ نفر از خبرگان و پژوهشگران این حوزه تشکیل و گونه‌شناسی‌های مختلف ارائه‌شده از ابزارهای خط‌مشی (نه ابزارهای نرم به‌طور خاص) که در

جدول ۳. گونه‌شناسی‌های ارائه‌شده از ابزارهای خط‌مشی و معیارهای قابل حصول (برگرفته از حسین‌پور و همکاران، ۱۴۰۱)

مینا	گونه‌شناسی‌های ارائه‌شده	دسته‌بندی ارائه‌شده از ابزارها	معیارهای قابل حصول
	گونه‌شناسی پیترز	ابزارهای ارتباطی، اقتصادی، کنترل، قضائی، نظارتی	ممانعت و بازدارندگی
	گونه‌شناسی دال و لیندبلوم	نظام قیمت‌گذاری) کنترل به‌وسیله رهبران، سلسله‌مراتب (کنترل توسط رهبران)، چندوجهی، چانه‌زنی	تنظیم‌گری
	گونه‌شناسی میتینگ	تنظیم‌گری با دستور، تنظیم‌گری با تشویق	تنظیم‌گری، تشویق و ترغیب
عملکرد	گونه‌شناسی پیرسون	کنترلی و دستوری، اقتصادی، جبران خسارت، آموزش و اطلاعات، اختیاری و داوطلبانه، مدیریت و برنامه‌ریزی	ممانعت و بازدارندگی، تشویق و ترغیب، تسریع و تسهیل
	گونه‌شناسی وابو و روزلند	مستقیم توسط دولت و غیرمستقیم با بهره‌گیری از شبکه‌ها	محلی‌سازی
	گونه‌شناسی الفام و کروئلز	نظارتی، آموزنده، مشارکتی، ساختاری، نظارت و ارزیابی، اقتصادی، شکل‌دهنده	تنظیم‌گری، ارتقای کیفیت
	گونه‌شناسی و دونگ	ابزارهای چماق، هویج و خطابه	تشویق و ترغیب، ممانعت و بازدارندگی

مبنا	گونه‌شناسی‌های ارائه‌شده	دسته‌بندی ارائه‌شده از ابزارها	معیارهای قابل حصول
رفتاری	گونه‌شناسی‌های آشنايدر و اینگرام	ابزارهای اقتداری، ابزارهای مشوقی، ابزارهای ظرفیت‌ساز، ابزارهای نمادین و موعظه‌ای و ابزارهای یادگیری	تشویق و ترغیب، ارتقای کیفیت، تنظیم‌گری، تسریع و تسهیل
	گونه‌شناسی‌های اتزیونی	اجباری، منفعت‌گرایانه، ارتباطات هنجاری	ممانعت و بازدارندگی، تشویق و ترغیب
	گونه‌شناسی‌های بارداچ	دستوری، تفویض، مشوق‌های مثبت، ارباب و تهدید	ممانعت و بازدارندگی، تشویق و ترغیب
منابع	گونه‌شناسی‌های کارمون	ابزار هدایت، مشوقی، کنترلی	تسریع و تسهیل، ممانعت و بازدارندگی، تشویق و ترغیب
	گونه‌شناسی‌های کیرسچن	دلاری‌عمومی، پول و اعتبار، نرخ ارز، کنترل مستقیم و تغییرات در چارچوب نهادی	تنظیم‌گری، ارتقای کیفیت، ارتقای کیفیت
	گونه‌شناسی‌های والسکو	سازماندهی، برنامه‌های، هنجاری، مالی، تقویت دانش، ارتباطات	ارتقای کیفیت، تنظیم‌گری، تسریع و تسهیل
ظرفیت دولت	گونه‌شناسی‌های ترپنی و همکاران	ابزارهای ساده، ابزارهای رسمی‌تر و ابزارهای پیشرفته‌تر	تسریع و تسهیل
	گونه‌شناسی‌های لاسکوموس و لیگالز	ارتباطات سیاسی مؤثر بر مشروعیت قانون‌گذاری و تنظیم‌گری، اقتصادی و مالی، توافقی و مشوقی، اطلاعات بنیان‌وابستگی کاری نکردن، اقدام غیرمستقیم (اطلاعات، هزینه، مقررات)، اقدام مستقیم (سازماندهی)	تنظیم‌گری، ارتقای کیفیت، تشویق و ترغیب
	گونه‌شناسی‌های پال		تنظیم‌گری، تسریع و تسهیل
رفتاری	گونه‌شناسی‌های لیندیپلوم	اجبار، ترغیب، تبادلات	ممانعت و بازدارندگی، تشویق و ترغیب
	گونه‌شناسی‌های وی مرو وینینگ	مداخله در بازارها، تحریک، تنظیم رفتار، تولید کالا یا خدمات (مستقیم یا توسط اشخاص ثالث) و ارائه بیمه عمومی	محلی‌سازی
	گونه‌شناسی‌های دورن و فید	خودتنظیمی نصیحت، هزینه، مقررات، اموال عمومی	تنظیم‌گری، تشویق و ترغیب
ترکیبی	گونه‌شناسی‌های المور	دستورات و احکام، انگیزاننده‌ها، ظرفیت‌سازی و تغییر سیستم	تشویق و ترغیب، ارتقای کیفیت، تسریع و تسهیل
	گونه‌شناسی‌های سالامون	اجباری، ارشادی، خودکار، نمادین	ممانعت و بازدارندگی، تشویق و ترغیب، ارتقای کیفیت
	گونه‌شناسی‌های هود	اطلاعات، اقتدار، خزانه، سازمان / تأثیری و تشخیصی	ممانعت و بازدارندگی، تشویق و ترغیب، محلی‌سازی، ارتقای کیفیت
	گونه‌شناسی‌های هاولت	ابزارهای جوهری و رویه‌ای / تقویت مثبت، تقویت منفی	ممانعت و بازدارندگی، تشویق و ترغیب، محلی‌سازی، ارتقای کیفیت

بازدارندگی از انجام رفتارهای نامطلوب توسط افراد یا گروه‌ها باشد (ایجاد اصطکاک یا هزینه تصنعی). ترکیب این دو بعد می‌تواند دسته‌بندی مناسبی از ابزارهای شناسایی شده جهت برداشتن گام اول به‌کارگیری آن‌ها و تسهیل این فرآیند به‌کارگیری باشد.

بر این اساس ۱۲ دسته تشکیل می‌شود که ابزارها در این دسته‌ها مطابق جدول ۴، دسته‌بندی شدند. از آنجایی که هدف این دسته‌بندی، تسهیل به‌کارگیری این ابزارها در مسائل مختلف است، دسته‌بندی ناظر بر کارکرد و اثر مطلوب و همچنین سطح اثر مدنظر خواهد بود (به این معنی که این دسته‌بندی به‌طور مثال به مخاطبی که به‌دنبال ایجاد اثری مانند تشویق و ترغیب و سطح اثرگذاری فردی است، تعدادی از ابزارهای نرم را پیشنهاد می‌کند). به همین علت دسته‌بندی ارائه‌شده یک دسته‌بندی یک‌به‌یک نخواهد بود. به این معنی که برخی از ابزارها قابلیت ایجاد اثرات چندگانه و اثرگذاری در سطوح مختلف را داشته‌باشند و در بیش از یک دسته قرار بگیرند.

۵. بحث در خصوص یافته‌ها

پس از بیان یافته‌های پژوهش که شامل ابزارهای نرم شناسایی شده و ارائه دسته‌بندی جهت تسهیل به‌کارگیری آن‌ها بود، دو نکته در خصوص به‌کارگیری ابزارهای نرم لازم به ذکر است:

نکته اول در خصوص میزان اثربخشی ابزارهای نرم به‌صورت مستقل است. در تحقیقات صورت‌گرفته، اشاره شده‌است که ابزارهای نرم به‌علت عدم الزام‌آوری و کنترل رفتارهای خارج از چارچوب با قوه قهریه، در صورت به‌کارگیری به شیوه مستقل، اثربخشی پایینی خواهند داشت؛ بنابراین بر این

در نهایت پس از بررسی این گونه‌شناسی‌ها و معیارهای مختلف دسته‌بندی در آن‌ها در گروه کانونی، مبتنی بر حساسیت نظری برآمده از فرآیند تحقیق، معیارهای ذیل در دو بعد «سطح اثر» و «هدف به‌کارگیری»، جهت دسته‌بندی ابزارهای نرم شناسایی شده، استخراج و مورد اجماع خبرگان در گروه کانونی قرار گرفت و ابزارها ذیل این دسته‌بندی قرار گرفتند.

توضیح علمی این اجماع خبرگان این‌که در بعد سطح اثر، هر ابزار ممکن است یکی از دو مورد ۱- افراد^۲ و علایق و ترجیحات آن‌ها و رابطه آن‌ها با یکدیگر و یا ۲- زمینه و بستر انجام امور و ارتباطات افراد یا گروه‌ها یا سازمان‌ها با یکدیگر را به‌عنوان هدف تأثیرگذاری نرم انتخاب کند. به‌عنوان مثال، ابزار رقیب‌تراشی بر ترجیحات افراد اثر می‌گذارد و ابزار هماهنگی روش باز بر زمینه و بستر ارتباطی اثر خواهد گذاشت و اخلاق می‌تواند بر هر دو مؤثر باشد.

در بعد دوم نیز منظور و هدف به‌کارگیری هر ابزار می‌تواند ۱- تشویق و ترغیب افراد یا گروه‌ها به سمت هدف مطلوب خط‌مشی‌گذار (گیت‌گذار در صادرات کالای مطلوب)، ۲- تسریع و تسهیل انجام امور جاری (قاعده مینا در امور اداری طولانی)، ۳- ارتقا کیفیت امور جاری به‌نحو مطلوب خط‌مشی‌گذار (استانداردسازی در صنعت مثل ISO)، ۴- تنظیم‌گری و تفویض هماهنگی و جزئیات امور به خود افراد یا گروه‌ها و نهادها به‌همراه کنترل متغیرهای مشخص (توافق‌نامه‌های داوطلبانه)، ۵- محلی‌سازی و انجام امور به شیوه‌ای که اقتضا شرایط محلی خاص است و همزمان اهداف مدنظر خط‌مشی‌گذار را نیز محقق خواهد کرد (شاخص‌گذاری) و ۶- ممانعت و

۳. منظور از افراد در پژوهش حاضر، انسان یا مجموعه‌ای از انسان‌ها هستند که ممکن است در قالب گروه، سازمان یا جامعه سازماندهی شوند.

جدول ۴. دسته‌بندی ابزارهای نرم شناسایی شده (یافته‌های پژوهش)

ممانعت و بازدارندگی	محل‌سازی	تنظیم‌گری	ارتقا کیفیت	تسریع و تسهیل	تشویق و ترغیب	اثر مطلوب / سطح اثر
<ul style="list-style-type: none"> *قانون نرم *آموزش *قطعه‌نامه غیرالزام‌آور *توافق‌نامه داوطلبانه *شفافیت *اخلاق *گفتمان‌سازی *فناوری اجتماعی *ساده‌سازی انتخاب *بازخور منفی *جعبه شرط دوطرفه *رقیب تراشی *حافظه‌دار کردن *هزینه تصنعی *ایجاد اصطکاک *استانداردسازی *تبلیغات *انتشار اطلاعات *دستورالعمل‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> *قانون نرم *فناوری اجتماعی *ایجاد اصطکاک *گیت‌گذاری *استانداردسازی *دستورالعمل‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> قانون نرم شفافیت فناوری اجتماعی حافظه‌دار کردن گیت‌گذاری استانداردسازی انتشار اطلاعات دستورالعمل‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> قانون نرم آموزش توافق‌نامه داوطلبانه شفافیت اخلاق گفتمان‌سازی فناوری اجتماعی استاره‌هدف خطمشی جعبه شرط دوطرفه رقیب تراشی استانداردسازی تبلیغات دستورالعمل‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> قانون نرم آموزش توافق‌نامه داوطلبانه اخلاق گفتمان‌سازی فناوری اجتماعی ساده‌سازی انتخاب طعمه‌گذاری استاره‌هدف خطمشی جعبه شرط دوطرفه رقیب تراشی تبلیغات 	<ul style="list-style-type: none"> *قانون نرم *آموزش *قطعه‌نامه غیرالزام‌آور *توافق‌نامه داوطلبانه *شفافیت *اخلاق *گفتمان‌سازی *فناوری *اجتماعی *ساده‌سازی انتخاب *بازخور منفی *طعمه‌گذاری *استاره‌هدف خطمشی *جعبه شرط دوطرفه *رقیب تراشی *حافظه‌دار کردن *هزینه تصنعی *گیت‌گذاری *استانداردسازی *بازی‌وارسازی *تبلیغات *انتشار اطلاعات *دستورالعمل‌ها 	افراد
<ul style="list-style-type: none"> *قانون نرم *قطعه‌نامه غیرالزام‌آور *شفافیت *فناوری اجتماعی *جعبه شرط دوطرفه *دستورالعمل‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> *قانون نرم *رهنمود غیرسمی *شاخص‌ها *فناوری اجتماعی *قاعده‌منا *دستورالعمل‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> *قانون نرم *رهنمود غیرسمی *شفافیت *شاخص‌ها *فناوری اجتماعی *میانگین متحرک *قاعده‌منا *پروکسی‌سازی *دستورالعمل‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> *قانون نرم *هم‌هنگی روش باز *شفافیت *فناوری اجتماعی *میانگین متحرک *جعبه شرط دوطرفه *پارادوکس خردوکلان *دستورالعمل‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> *قانون نرم *هم‌هنگی روش باز *شفافیت *فناوری اجتماعی *میانگین متحرک *قاعده‌منا *جعبه شرط دوطرفه *پروکسی‌سازی 	<ul style="list-style-type: none"> *قانون نرم *هم‌هنگی روش باز *قطعه‌نامه غیرالزام‌آور *شفافیت *فناوری اجتماعی *جعبه شرط دوطرفه *دستورالعمل‌ها 	زمینه

بر اساس دسته‌بندی ارائه‌شده، ابزارهای نرم در دو سطح افراد و زمینه اثرگذار هستند. تأثیرات این ابزارها نیز شامل تشویق و ترغیب، تسریع و تسهیل، ارتقا کیفیت تنظیم‌گری، محلی‌سازی و ممانعت و بازدارندگی است. تفکیک صورت‌گرفته در بعد «سطح اثر» (فرد یا بستر و زمینه انجام امور) و دسته‌بندی ابزارهای نرم در این دو دسته، لزوم توجه سیاست‌گذار به جامعه هدف مداخله سیاستی و بهره‌مندی از ابزارهای نرم متناسب را روشن می‌سازد. هر خط‌مشی ممکن است از منظر بهره‌مندی از ابزارهای نرم، هدف‌گذاری اثر بر افراد یا بر بستر اجتماعی یا نهادی انجام امور یا هر دو این موارد را مدنظر داشته‌باشد؛ بنابراین ضروری است خط‌مشی و برنامه تدوین شده توسط حاکمیت (اعم از نهادهای بیان شده در ادامه یا سایر تصمیم‌گیران دولتی) با تدقیق جامعه هدف مداخله، از ابزارهای نرم حکمرانی در کنار سایر ابزارها و سازوکارهای معمول، به‌نحو متناسب با مطلوب استفاده کند.

تفکیک صورت‌گرفته بر اساس «اثر مطلوب» (تشویق و ترغیب، تسریع و تسهیل، ارتقا کیفیت، تنظیم‌گری، محلی‌سازی، ممانعت و بازدارندگی) لزوم توجه نهاد خط‌مشی‌گذار یا تصمیم‌گیر در استفاده از ابزارهای نرم، به هدف مداخله سیاستی از منظر کارکرد مطلوب را بیان می‌کند. بر این اساس ضروری است نهادهای ذی‌ربط در کنار بهره‌مندی از ابزارها و سازوکارهای موجود کنونی، با در نظر داشتن کارکرد مطلوب از مداخله سیاستی، از ابزارهای نرم متناسب نیز به‌عنوان مکمل و تسهیل‌گر تحقق آن کارکرد استفاده نمایند. هر دسته از ابزارهای بیان شده در جدول ۴، می‌توانند بر اساس دو نکته اخیر، متناسب با فلسفه وجودی، شئون و وظایف اجرایی و کارکردهای مطلوب بخش‌های مختلف حاکمیتی،

مطلب تأکید شده‌است که نباید بر به‌کارگیری ابزارهای نرم حکمرانی به‌صورت مستقل تکیه کرد. بلکه ضروری است این ابزارها به‌عنوان مکمل ابزارهای سختی مانند قانون و سازمان و سلسله‌مراتب در نظر گرفته شده و به‌عنوان تسهیل‌گر در ارتقای کارآمدی و اثربخشی ابزارهای سخت و خط‌مشی‌ها در نظر گرفته شوند. ترکیب متناسب ابزارهای نرم و سخت مطابق با موضوع، هدف، شرایط و الزامات، اثربخشی خط‌مشی‌ها را افزایش خواهد داد و به‌جای ایجاد دوگان نرم و سخت، باید بر هم‌زیستی همیشگی این ابزارها و از بعد سیاسی حکمرانی، از نظر فراگیری و اثربخشی تمرکز کرد (زهاوی، ۲۰۱۲؛ شانر و پولاک، ۲۰۱۲؛ گرازیانو . هالپرن، ۲۰۱۵). نکته دوم این است که در به‌کارگیری این ابزارها (و همچنین سایر ابزارها و مدل‌های خط‌مشی‌گذاری)، بستر و زمینه شکل‌گیری، لازم به بررسی و توجه ویژه است. به این معنی که هر ابزار شناسایی و تصریح شده در ادبیات خط‌مشی‌گذاری عمومی، لزوماً قابل به‌کارگیری در حاکمیت کشور نیست. زیرا بستر فرهنگی و شرایط اجتماعی جامعه ایرانی ممکن است با بستر شکل‌گیری ابزار مدنظر کاملاً متفاوت باشد. به‌عنوان نمونه بسیاری از ابزارهای نرم در جوامع اروپایی و اتحادیه اروپا که در آن رویکردهای مشارکتی و مشورتی (حتی بین ملل مختلف که خود را در تشکیل اتحادیه اروپا نشان داده است) غالب است، معرفی و به‌کار گرفته شده‌است. سنت‌های خط‌مشی‌گذاری اجماعی یا مشورتی شرایط مساعدتری را برای استفاده از ابزارهای حکمرانی نرم ایجاد می‌کنند (هیکا و کریستوفر، ۱۹۹۷)؛ بنابراین در به‌کارگیری هر ابزار نرم، بستر و زمینه لازم و تطبیق آن با شرایط کنونی کشور، پیش‌نیاز حرکت به‌سمت به‌کارگیری ابزار مذکور خواهد بود.

که در بدنه بوروکراتیک تهیه می‌شود، ساده‌سازی شود و در قالب اینفوگرافی و نمودارهای ساده و حتی کلیپ‌های ساده در اختیار شهروندان قرار بگیرد. ابزار پروکسی‌سازی که اثر آن بر زمینه فعالیت‌ها است، می‌تواند در سازوکارهای نظارتی به کار گرفته شود. به این صورت که به عنوان نمونه در مسئله تشخیص افراد نیازمند به یارانه، تعداد سفرهای خارجی یا میزان وام‌های دریافتی به‌عنوان شاخصی از توانمندی اقتصادی فرد در نظر گرفته شود و در تعیین افراد نیازمند حمایت برای اعطای یارانه‌ها استفاده شود. حافظه‌دار کردن نیز از دیگر ابزارهای نرم است که سطح تأثیر آن فردی بوده و می‌تواند جهت ممانعت و بازدارندگی استفاده شود به این صورت که به عنوان نمونه در مسئله شهادت کذب در دادگاه‌ها، سامانه ثبت تعداد دفعات شهادت در دادگاه‌ها ایجاد شود تا از پدیده افرادی که در ازای پول، دنبال شهادت‌دادن در دادگاه هستند، جلوگیری شود. یکی دیگر از ابزارهای نرم که در سطح زمینه و برای تسریع و تسهیل و همچنین ارتقای کیفیت می‌تواند استفاده شود، میانگین متحرک است. به‌عنوان مثال جهت تشویق بانک‌ها به پرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه، میانگین تسهیلات قرض‌الحسنه اعطایی بانک‌ها به‌عنوان ملاک اعطای مشوق‌هایی از جمله تأسیس شعبه جدید یا ارائه خط اعتباری به بانک‌ها باشد. گیت‌گذاری یکی دیگر از ابزارهایی است که در سطح فردی و برای تنظیم‌گری می‌تواند مورد استفاده قرار بگیرد. به عنوان نمونه جهت تشویق صادرات محصولات دانش‌بنیان می‌توان، واردات خودرو که صرفه اقتصادی دارد را ملزم به صادرات خدمات و محصولات دانش‌بنیان کرد.

۶. نتیجه‌گیری

ابزارهای نرم در عرصه حکمرانی و خط‌مشی‌گذاری با تاکید و توجه ویژه به پیچیدگی کنش و رفتار

در آن‌ها به کار گرفته شوند. با این حال ممکن است هر دسته تناسب بیشتری با اقتضائات بخش‌های خاصی از حاکمیت داشته‌باشد (به‌عنوان نمونه کارکرد «تنظیم‌گری» غالباً متناسب با اقتضائات اجرایی و سازمان‌های مرتبط با قوه مجریه و نهادهای تنظیم‌گر این بخش است یا کارکرد «ارتقا کیفیت» غالباً متناسب با اقتضائات قانون‌گذاری در قوه مقننه و مقررر گذار در قوه مجریه است) که پرداختن به آن‌ها نیازمند پژوهشی مستقل است.

بر اساس مرور پژوهش‌های گذشته در بعد سطح اثر، پژوهش‌هایی که تمرکزشان در بیان ابزارهای نرم بر روی سطح فردی است شامل پژوهش‌های بنافی و قرشی (۱۳۹۹)، عرب‌حسینی (۱۳۹۶)، بلومکویست (۲۰۲۲)، براندسن و همکاران (۲۰۰۶)، اسنایدر (۱۹۹۴) و... می‌باشد. در این سطح، خلاصه یافته‌ها این است که ابزارهای نرم بیشتر برای تغییر ترجیحات فردی طراحی شده‌اند تا حاکمیت بتواند افراد را به سمت اهداف مدنظر سوق دهد. از سوی دیگر برخی پژوهش‌ها با تمرکز بر زمینه انجام فعالیت‌ها، بیان می‌کنند که ابزارهای نرم گاهی اوقات به دنبال بازآرایی صحنه‌ها و زمینه‌های اقدام است تا رفتار و کنش افراد را جهت‌دهی و ساماندهی کند. در پژوهش‌های جلال و مصلح (۱۳۹۶)، نجفی رستاقی و عرب‌حسینی (۱۴۰۱)، بورک و سارماگو (۲۰۱۸)، مووس (۲۰۰۹)، سندن (۲۰۰۵)، تا لاجینی (۲۰۰۹) و... از این منظر اثرگذاری ابزارهای نرم تشریح و تبیین شده‌است.

تحلیل ابزارهای نرم بر اساس دسته‌بندی ارائه‌شده می‌تواند موجب تحولی در عرصه سیاست‌گذاری و نظام اداری در کشور شود. به‌عنوان نمونه در حوزه فردی، ساده‌سازی انتخاب به‌عنوان یک ابزار نرم که اثر تشویقی و ترغیبی دارد، می‌تواند به کار گرفته شود. به این نحو که آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های پیچیده

کشورداری و اداره امور جامعه در سالیان اخیر در سراسر دنیا به سمت رویکردهای مشارکتی بین بخش دولتی و بخش خصوصی و نهادهای مدنی و به تعبیری به سمت حکمرانی رفته‌است. از طرف دیگر، حکومت‌ها در روابط خود با این بخش‌ها مخصوصاً با شهروندان، به سمت عدم اعمال اراده مستقیم و رویکردهای با اثرگذاری بر ترجیحات و علایق شهروندان و سازوکارهای داوطلبانه حرکت کرده‌اند. ابزارهای نرم حکمرانی در این راستا به شیوه‌های مختلفی مطرح و فراگیر شده‌اند. بر این اساس، پژوهش حاضر، به مفهوم‌شناسی و جمع‌آوری ابزارهای نرم حوزه حکمرانی پرداخته و کارکردهای ابزارهای مذکور را در نظام حکمرانی، خطمشی‌گذاری و قانون‌گذاری بیان کرده است. در پژوهش حاضر تلاش شد، دسته‌بندی اولیه از این ابزارهای نرم متنوع انجام شود و لازم است در پژوهش‌های آتی با بررسی دقیق‌تر ابزارها و زمینه کاربرد آنها و عمق پیدا کردن دانش ابزارهای نرم حکمرانی، با استفاده از روش‌های علمی و تخصصی انجام شود.

۷. پیشنهادهای سیاستی

در ادامه توصیه‌هایی ناظر بر نهادهای خطمشی‌گذار، قانون‌گذار و مجری در کشور بیان می‌شود.

الف- یکی از مسائل در حال حاضر کشور، دهک‌بندی افراد جامعه و شناسایی دقیق افراد نیازمند حمایت و اعطای یارانه‌های معیشتی برای افراد است. در حال حاضر به صورت کامل عدالت در پرداخت یارانه‌ها وجود ندارد. در این راستا سازمان هدمندی یارانه‌ها با همکاری سازمان برنامه و بودجه می‌تواند از ابزارهای نرمی همچون پروکسی‌سازی (مثلاً میزان وام دریافتی به عنوان شاخص توانمندی اقتصادی)،

انسان‌ها، به دنبال تحقق این دو نکته مهم هستند که اولاً اینکه خطمشی‌ها، هوشمندانه وضع شوند و ثانیاً اجرا و پیاده‌سازی آنها با همراهی مردم و ذی‌نفعان باشد. نهادهای حاکمیتی و دستگاه‌های اجرایی بایستی نهادینه‌سازی و کاربرد این ابزارها را در برنامه‌های سیاستی و عملیاتی خود برای کارآمدی بهتر تصمیم‌های سیاستی در دستور کار قرار دهند. حکمرانی نرم و استفاده از ابزارهای نرم منجر به تدوین هوشمندانه قوانین و سیاست‌ها، اجرای کارآمد و اثربخش برنامه‌ها و ارزشیابی و نظارت تصحیح‌گر و مردم‌پایه می‌گردد.

نوآوری و ارزش‌افزوده پژوهش حاضر از دو منظر پژوهشی و سیاستی قابل تشریح هست. از بعد پژوهشی موضوع ابزارهای نرم، موضوعی جدید در ادبیات علمی خطمشی عمومی و مدیریت دولتی کشور است که پژوهش‌های بسیاری اندکی در این حوزه انجام شده است و مقاله حاضر یک تصویر کلان و تا حد امکان جامع از این حوزه موضوعی ارائه داده است. از بعد سیاستی و سیاست‌پژوهی نیز لازم است یک چرخش اساسی در ابزارهای حکمرانی و کشورداری در نظام حکمرانی و قانون‌گذاری کشور صورت بگیرد و این پژوهش سعی کرده است که گام اولیه در این تحول را با معرفی این ابزارها به سیاستمداران و تصمیم‌گیران فراهم آورد.

با توجه به نکات بیان شده ناظر به رویکرد حکمرانی و ابزارهای نرم و دسته‌بندی آنها برخی از پیشنهادها و توصیه‌های سیاستی کاربردی برای نهادها و سازمان‌های سیاست‌گذار، قانون‌گذار و مجری ارائه می‌شود؛ اما پیش از پرداختن به پیشنهادها، بیان نکاتی ناظر بر خروجی پژوهش انجام شده، ضروری است.

کشور است. در حال حاضر بایستی فهم و درک قانونگذاری نرم و استفاده از ابزارهای نرم در مجلس شورای اسلامی و نهادهای اقماری آن همچون معاونت قوانین، معاونت نظارت، مرکز پژوهش‌های مجلس و دیوان محاسبات و هم‌چنین سایر نهادهای قانون‌گذار مانند شوراهای عالی و معاونت حقوقی ریاست جمهوری نهادینه شود. در این راستا پیشنهاد می‌شود، «اداره قانونگذاری نرم» در معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی ایجاد شود و ظرفیت‌ها و قابلیت‌هایی که ابزارهای نرم برای بهبود نظام تقنینی کشور می‌توانند داشته باشند را گفتمان‌سازی و ترویج کنند. همچنین این اداره در دولت و در معاونت حقوقی رئیس‌جمهور نیز می‌تواند ایجاد شود، و با این نگاه به مقررات، به دنبال تحول در نظام قانونگذاری و مقررات‌گذاری کشور باشد.

موضوع صدور مجوزهای کسب‌وکار و همچنین دریافت مجوزهای اداری و خدماتی از دولت یکی از مسائلی است که باعث نارضایتی شهروندان شده است. برای حل این مسئله نیز وزارت امور اقتصادی و دارایی می‌تواند بسته‌ای از ابزارهای نرم شامل ابزار قاعده‌مبنا (صدور خودکار مجوز یا پروانه در مدت‌زمان معین در صورت پاسخ‌ندادن دستگاه‌ها)، گیت‌گذاری (الزام ارائه کارانه یا پاداش به افراد منوط به دریافت امتیاز مناسب از شهروندان در برخورد‌ها)، رقیب تراشی (رقیب گذاشتن برای کارمندان در صورتی که با تأخیر به درخواست‌های شهروندان رسیدگی کنند و انتقال به کارتابل دیگر کارکنان) و ... استفاده کند.

طعمه‌گذاری (انتشار ادعاهایی در مورد درآمدها و دارایی‌های افراد برای موضع‌گیری آنها)، طراحی بازخور منفی (بازگشت تبعات منفی عدم صداقت فرد به خود فرد مثلاً اگر درآمدش را درست اعلام نکرد، محدودیت‌های تراکنش بانکی و دریافت تسهیلات برایش در نظر گرفته شود)، اصطکاک ایجاد کردن (تمدید سالانه شرایط احراز دریافت یارانه) و ... استفاده کند. سازمان هدفمندی یارانه‌ها به عنوان مجری و سازمان برنامه و بودجه به عنوان ناظر و ارزیاب در این زمینه می‌توانند ایفای نقش نمایند.

ب- یکی دیگر از مسائل در حوزه قانونگذاری و مجلس شورای اسلامی، موضوع نظارت بر رفتار نمایندگان است. استفاده از ابزارهای نرم می‌تواند نقش مهمی در حل این مسئله که دغدغه چندین ساله مقام معظم رهبری هست، داشته باشد. در این راستا مجلس شورای اسلامی و کمیسیون‌های مربوطه این نهاد به عنوان بسترهای شکل‌دهی و تدوین قوانین و هرکدام از نمایندگان مجلس به عنوان پیشنهاد دهنده طرح‌ها، می‌توانند از ابزارهای قانون نرم (تدوین آیین‌نامه‌های رفتاری و کدهای اخلاقی برای نمایندگان و آشنایی همه افراد جامعه با آن)، طراحی بازخور منفی (مثلاً خوداظهاری نمایندگان در دریافت هدایا)، قاعده مبنا (مثلاً کاهش نصاب پیشنهاددهی نمایندگانی که رفتارهای خارج از عرف دارند)، شفافیت (شفافیت عملکرد و وعده‌های نمایندگان برای مردم) و ... استفاده کند.

ج- از دیگر مسائل کشور، تمرکز بیش از اندازه بر جنبه‌های سخت قانونگذاری و استفاده از ابزارهای تنبیهی و محدودیت آفرین در

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

همه اصول اخلاقی در این مقاله رعایت شده است. شرکت‌کنندگان اجازه داشتند هر زمان که مایل بودند از پژوهش خارج شوند. همچنین همه شرکت‌کنندگان در جریان روند پژوهش بودند. اطلاعات شرکت‌کننده‌ها محرمانه نگه داشته شد.

حامی مالی

بنیاد نخبگان، دفتر حکمرانی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

مشارکت‌نویسندگان

مفهوم‌سازی: ایمان اکبری، متین رسولی،
 روش‌شناسی: محمد عبدالحسین زاده، ایمان اکبری
 اعتبارسنجی: ایمان اکبری، محمد عبدالحسین زاده،
 مهدی عبدالحمید
 تحلیل: ایمان اکبری، محمد عبدالحسین زاده،
 مهدی عبدالحمید
 تحقیق و بررسی: ایمان اکبری، متین رسولی، محمد
 عبدالحسین زاده، مهدی عبدالحمید
 منابع: متین رسولی، حسین همت آبادی
 نگارش پیش‌نویس: ایمان اکبری، متین رسولی
 ویراستاری و نهایی‌سازی نوشته: ایمان اکبری
 بصری‌سازی: ایمان اکبری
 نظارت: مهدی عبدالحمید
 مدیریت پروژه: ایمان اکبری، مهدی عبدالحمید
 تأمین مالی: مهدی عبدالحمید

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسنده این مقاله تعارض منافع ندارد.

تشکر و قدردانی

با تشکر از مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، بنیاد نخبگان و برگزارکنندگان طرح شهید احمدی روشن

منابع فارسی

- بنافی، م.، و قرشی، س. (۱۳۹۹). نقش ابزارهای نرم در ایجاد پیامدهای سخت در حکمرانی: پیوندی بین خطمشی‌گذاری و حقوق. مطالعات مدیریت دولتی ایران، ۱۲۷-۱۵۲.
- جلال، م.، و مصلح، ع. (۱۳۹۶). فناوری‌های نرم ابزارهای ضروری برای حکمرانی اثر بخش. اولین کنفرانس حکمرانی و سیاستگذاری عمومی.
- حسین‌پور، د.، عبدالحسین زاده، م.، قربانی‌زاده، و.، و اصلی‌پور، ح. (۱۴۰۱). تصویرپردازی از ابعاد و مختصات ابزارهای خط مشی عمومی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای ارتقای نظام خط مشی گذار ملی. فصلنامه علمی مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، ۲-۲۹.
- عبدالحسین زاده، م.، ثنائی، م.، و ذوالفقارزاده، م. (۱۳۹۶). مفهوم‌شناسی سیاستگذاری داده‌باز حاکمیتی و تبیین مزایا و فواید آن در عرصه‌های مختلف سیاستگذاری. مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، ۷ (۲۲)، ۷۴-۵۵.
- عرب‌حسینی، ن. (۱۳۹۶). شناسایی الزامات آمیخته خط مشی هوشمندو طراحی جعبه ابزار جهت حمایت اثربخش از اجرای آن. پایان‌نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی‌ارشد در رشته مدیریت دولتی، به راهنمایی دکتر مجید مختاریان پور. دانشگاه تهران.
- فانی، ع.، قربانلو، م.، دانایی‌فرد، ح.، و دلخواه، ج. (۱۳۹۶). طراحی چارچوبی برای انتخاب آمیخته ابزارهای خطمشی عمومی مورد مطالعه: آموزش و پرورش. چشم‌انداز مدیریت دولتی، ۴۱-۶۴.
- قربانی‌زاده، و.، معتضدیان، ر.، حسین‌پور، د.، و رهبر، ع. (۱۴۰۰). طراحی الگوی مشارکت عمومی در خطمشی‌گذاری با رویکرد چندروشی. مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، ۱۱ (۳۹)، ۹۲-۶۸.
- کمالی، ی. (۱۳۹۶). روش‌شناسی فراترکیب و کاربرد آن در سیاستگذاری عمومی. فصلنامه سیاست، ۷۲۱-۷۳۶.
- نجفی رستاق، ح.، و عرب‌حسینی، ن. (۱۴۰۱). فراترکیب مطالعات حوزه «فناوری نرم» حرکت به‌سوی رویکردی نوین در حل مسائل اجتماعی و حکمرانی. سیاست‌نامه علم و فناوری، ۸۹-۱۰۷.

References

- Arab hosseini, n. (1399). Identifying the mixed requirements of the smart policy and designing a toolbox to effectively support its implementation.
- Banafi, M., & Ghorashi, S. M. (2020). The Role of Soft Instruments in Creating Hard Consequences in Governance: A Link between Public Policy and Law Case Study: Trafficking in Person Report. *Journal of Iranian Public Administration Studies* 3.4, 127-152. doi:10.22034/JIPAS.2021.314720.1286
- Blomqvist, P. (2022). Soft and hard governing tools. *Handbook on theories of governance*. Edward Elgar Publishing, 285-296. <https://doi.org/10.4337/9781800371972.00035>
- Branden, T., Booger, M., & Tops, P. (2006). Soft governance, hard consequences: The ambiguous status of unofficial guidelines. *Public Administration Review* 66.4, 546-553. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00615.x>
- Burke, D. C., & Saramago, A. (2018). Singapore's Use of Education as a Soft Power Tool in Arctic Cooperation. *Asian Survey* 58.5, 920-941. <https://doi.org/10.1525/as.2018.58.5.920>
- Conzelmann. (2008). *Beyond the carrot and the stick: State reporting procedures in the World*. London: Routledge.
- Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011). From Game Design Elements to Gamification: Defining Gamification. Conference: Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference: Envisioning Future Media Environments, (pp. 9-15). MindTrek. <http://dx.doi.org/10.1145/2181037.2181040>
- Hart, N. M. (2020). A "Legal Eccentricity": The European Parliament, its Non-binding Resolution, and the Legitimacy of the EU's Trade Agreements. *University of Bologna Law Review*, 5(2), 327-361. <https://doi.org/10.6092/issn.2531-6133/12291>
- Jacobsson, K. (2004). Soft regulation and the subtle transformation of states: the case of EU employment policy. *Journal of European Social Policy*. <http://dx.doi.org/10.1177/0958928704046878>
- Joachim J, Reinalda. B & Verbeek, B. (2008). "Chapter 1: International organizations and implementation: Pieces of the puzzle. " *International Organizations and Implementation. Enforcers, Managers, Authorities?*. pp 3-18. <https://doi.org/10.4324/9780203936184>
- Jalal, M., & Mosleh, E. (2018). Soft technology is an essential tool for effective governance. The first conference on governance and public policy. Tehran. doi:<https://civilica.com/doc/801015/>
- Moos, L. (2009). Hard and soft governance: The journey from transnational agencies to school leadership. *European Educational Research Journal* 8.3 , 397-406. <http://dx.doi.org/10.2304/eeerj.2009.8.3.397>
- Najafi Rastaghi , H., & ArabHosseini, N. (1401). Meta-synthesis of "soft technology" studies: moving towards a new approach to solving social and governance problems. *Science and technology policy*, 86-107. doi:20.1001.1.24767220.1401.12.3.4.3
- Pierre, J., & Peters, B. G. (2000). *Governance, Politics and the State*. SPRINGER.
- Schemmel, J. (2016). The ESA Guidelines: Soft Law and Subjectivity in the European Financial Market—Capturing the Administrative Influence. *Indiana Journal of Global Legal Studies* Vol. 23 #2 , 455-503. <https://doi.org/10.2979/indjglolegstu.23.2.0455>
- Senden, L. A. (2005). Soft law, self-regulation and co-regulation in European law: Where do they meet? *Electronic Journal of Comparative Law* 9.1. <https://ssrn.com/abstract=943063>
- Sossin, L & Smith, C. (2003). "hard choices and soft law: ethical codes, policy guidelines and the role of the courts in regulating government" *ALBERTA LAW REVIEW*, 867-893. <http://dx.doi.org/10.29173/alr1344>
- Snyder, F. (1994). Soft Law and Institutional Practice in the European Community. In *The Construction of Europe*. (pp. 197-225). Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-015-8368-8_10
- Tallacchini, M. (2009). "Governing by Values. EU Ethics: Soft Tool, Hard Effects," *Minerva, Special Issue: Governance of and Through Science and Numbers* Vol. 47, No. 3, pp. 281-306, <https://www.jstor.org/stable/41821499>

- Trubek, D. M., & Trubek, L. G. (2007). *New Governance & Legal Regulation: Complementarity, Rivalry, and Transformation*. *Columbia Journal of European Law*. [\[Link\]](#)
- Tsakatika, M. (2007). A parliamentary dimension for EU soft governance. *European Integration* 29.5, 549-564. <http://dx.doi.org/10.1080/07036330701694873>
- Van Gossum, P, Arts, B & Verheyen, K. (2012). "Smart regulation": Can policy instrument design solve forest policy aims of expansion and sustainability in Flanders and the Netherlands? *Forest Policy and Economics*. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2009.08.010>
- Wurzel, R. K., Zito, A., & Jordan, A. (2013). From government towards governance? Exploring the role of soft policy instruments. *German Policy Studies/Politikfeldanalyse*.
- Zhouying, j. (2013). *Global Technological Change From Hard Technology to Soft Technology*. 2nd edition. Intellect Ltd.
- Abdolhamid, M., Abdolhoseinzadeh, M., Esmaceli Givi, M., Saberi, M. K., Mirezati, S. Z., & Amiri, M. R. (2023). Bibliometric analysis of global scientific research on Public Administration: 1923-2020. *International Journal of Information Science and Management (IJISM)*, 21(1), 75-96. <https://doi.org/10.22034/ijism.2022.1977740.0>
- Abdolhoseinzadeh, M., Sanayi, M., Zolfagharzadeh, M.M., (2017). The concept of open Government data policy and explain the advantages and benefits of the different policy fields. *Strategic Studies of public policy*, 7(22), 55-74. [\[Link\]](#)
- Ansell, C., & Torfing, J. (2022). Introduction to the Handbook on Theories of Governance. In *handbook on the-ory of governance* (pp. 1-16). Edward Elgar.
- Baumgartner, F. R., & Jones, B. D. (2002). Positive and negative feedback in politics. *Policy dynamics*, 1, 3-28. [\[Link\]](#)
- Bhandari, A., & Badre, D. (2018). Learning and transfer of working memory gating policies. *Cognition*, 172, 89-100. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2017.12.001>
- Blomqvist, P. I. (2016). Soft and hard governing tools. In e. C. Ansell and J. Torfing., *Handbook on The-ories of Governance*. (pp. 267-278). <https://doi.org/10.4337/9781782548508.00033>
- Borrás, S., & Conzelmann, T. (2007). Democracy, Legitimacy and Soft Modes of Governance in the EU: The Empirical Turn. *Journal of European Integration* 29(5), 531-548. <https://doi.org/10.1080/07036330701694865>
- Capano, G., & Howlett, M. (2020). The Knowns and Unknowns of Policy Instrument Analysis: Policy Tools and the Current Research Agenda on Policy Mixes. *SAGE Open*, 10(1). <https://doi.org/10.1177/2158244019900568>
- Capano, G., & Lippi, A. (2016). How policy instruments are chosen: patterns of decision makers' choices. *policy sci*. <https://doi.org/10.1007/s11077-016-9267-8>
- Charron, N. (2021). Measuring the unmeasurable? Taking stock of QoG measures. In *The Oxford Handbook of the Quality of Government* (pp. 93-114). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198858218.013.6>
- Dong, L. (2015). *Public Administration Theories Instrumental and Value Rationalities*. 1st Edition, New York: PALGRAVE MACMILLAN
- Egeberg, M., Gornitzka, Å., & Trondal, J. (2022). Organization theory. In *hand book on theories of governance* (pp. 29-42). Edward Elgar.
- Elhauge, E. (2008). *Statutory default rules: how to interpret unclear legislation*. Harvard University Press.
- Fani, A., Ghorbanloo, M., Danaei Fard, H., & Delkhah, J. (1396). Designing a framework for choosing a mix of public policy tools under study: Education. *Public administration perspective*, 41-64. [doi:https://doi.org/10.22516069.1396.8.4.2.6](https://doi.org/10.22516069.1396.8.4.2.6)
- Gash, A. (2022). Collaborative governance. In *handbook on theories of governance* (pp. 497-509). Edward Elgar.
- Gersen, J. E., & Posner, E. A. (2008). *Soft Law: Lessons from Congressional Practice*. *Stanford Law Review*, 573-627. <http://dx.doi.org/10.2307/40379694>
- Graziano, P. R., & Halpern, C. (2015). EU governance in times of crisis: Inclusiveness and effectiveness beyond the 'hard' and 'soft' law divide. *Comparative European Politics*, 1-19. <https://doi.org/10.1057/cep.2015.6>

- Ghorbaizadeh, v., Motazedian, R., Hoseinpoor, d., & Rahbar, A. (2021). Designing a Public Participation Pattern in Policy Making with a Multi-Method Approach. *Strategic Studies of Public Policy*, 11(39), 68-92. [\[Link\]](#)
- Héritier, A. (2002). New Modes of Governance in Europe: Policy-Making without Legislating? *Common Goods: Reinventing European and International Governance*, 185-206. [\[Link\]](#)
- Hikka, S., & Christopher, P. (1997). Trajectories of reform: Public management change in four countries. *public money and management*, 7-18. <https://doi.org/10.1111/1467-9302.00051>
- Hood, C. (1983). *The Tools of Government*. Chatham, NJ: Chatham. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-17169-9>
- Hosseinpour, D., Abdolhosseinzadeh, M., Aslipour, H., & Ghrbanizadeh, V. (1401). Visualize the Dimensions and Characteristics of Policy instrument and Provide policy Recommendations to Improve the national policy system . *Strategic Studies of Public Policy* , 2-29. doi:<https://doi.org/10.22034/sspp.2022.251746>
- Howlett, M. (2011). *Designing Public Policies: Principles and Instruments*. London and New York: Routledge.
- Howlett, M. (2017). "Chapter 6: Policy tools and their role in policy formulation: dealing with procedural and substantive instruments". In *Handbook of Policy Formulation*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. Retrieved Apr 25, 2024, from <https://doi.org/10.4337/9781784719326.00012>
- Jones, B. D. (2001). *Politics and the architecture of choice: Bounded rationality and governance*. University of Chicago Press.
- Kamali, Y. (1396). THE METHODOLOGY OF META SYNTHESIS AND IMPLICATIONS FOR PUBLIC POLICY. 721-736. doi:10.22059/jpq.2017.62861
- Kenis, P. (2022). Network. In *handbook on theories of governance* (pp. 149-157). edward elgar.
- Le Galès, P. (2011). Policy instruments and governance. In *The SAGE handbook of governance* (pp. 142-159). London: SAGE Publications Ltd.
- Lowens, E. (2023). Free-baiting: policy applications for freeness removal and the zero price effect. *Behavioral Public Policy*, 7(2), 518-531. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3556904>
- Maggetti, M. (2015). Hard and Soft Governance. In K. L. al, *Research Methods in European Union Studies* (pp. 252-265). http://dx.doi.org/10.1057/9781137316967_16
- Maier, I. (2021). Revisiting soft law. governance, regulation and networks." *EU Soft Law in the Member States: Theoretical Findings and Empirical Evidence*. Hart Publishing, Oxford.
- Mattila, H., & Heinilä, A. (2022). Soft spaces, soft planning, soft law: Examining the institutionalisation of city-regional planning in Finland. *Land Use Policy*, 106-156. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2022.106156>
- McDonnell, L. M. (1987). Getting the Job Done: Alternative Policy Instruments.. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 133-152. <https://doi.org/10.2307/1163726>
- Nahari, G., & Ben-Shakhar, G. (2011). Psychophysiological and behavioral measures for detecting concealed information: The role of memory for crime details. *Psychophysiology*, 48(6), 733-744. [\[Link\]](#)
- O'hagan, E. M. (2004). Too soft to handle? A reflection on soft law in Europe and accession states. *Journal of European Integration* 26.4, 379-403. <https://doi.org/10.1080/0703633042000306535>
- Olejniczak, K., Śliwowski, P. & Leeuw, F. (2020) Comparing Behavioral Assumptions of Policy Tools: Framework for Policy Designers, *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 22:6, 498-520, <https://doi.org/10.1080/13876988.2020.1808465>
- Peters, A., & Pagotto, I. (2006). Soft law as a new mode of governance: a legal perspective. *NEWGOV: New Modes of Governance*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1668531>
- Philipov, D., Liefbroer, A. C., & Klobas, J. E. (Eds.). (2015). *Reproductive decision-making in a macro-micro perspective*. Dordrecht: Springer Netherlands.
- Radnor, Z., Osborne, S., & Glennon, R. (2022). Public management theory. In *Handbook on Theories of Governance* (pp. 43-56). Edward Elgar Publishing Ltd.

- Sandelowski, M & Barroso, J. (2007). Handbook for Synthesizing. Qualitative Research.. New York, NY, USA.: Springer.
- Senden, L. (2013). Soft Post-Legislative Rulemaking: A Time for More Stringent Control. *European Law Journal* 19.1, 57-75. <https://doi.org/10.1111/eulj.12013>
- Sene, C. (2020). Fostering the Participation of Companies in Standardization: A Soft Law Instrument to Reduce Risks—The Concept of Student Standardization Societies. In *Shaping the Future Through Standardization* (pp. 252-278). IGI Global. <http://dx.doi.org/10.4018/978-1-7998-2181-6.ch010>
- Shaffer, G., & Pollack, M. A. (2012). Hard and Soft Law: What Have We Larned?. *Legal Studies Research Paper Series Research Paper No. 12-17*, 1-28. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2044800>
- Shelton, D. (2000). *Commitment and Compliance: The Role of Non-binding Norms in the International Legal System*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199270989.001.0001>
- Skjærseth, J. B., Stokke, O. S., & Wettestad, J. (2006). Soft Law, Hard Law, and Effective Implementation of International Environmental Norms. *Global Environmental Politics* 6(3), 104-120. <http://dx.doi.org/10.1162/glep.2006.6.3.104>
- Straßheim, H. (2020). The Rise and Spread of Behavioral Public Policy: An Opportunity for Critical Research and Self-Reflection. *International Review of Public Policy*, 115-128. <http://dx.doi.org/10.4000/irpp.897>
- Wang, F., Wang, J., & Zhang, Z. G. (2017). Strategic behavior and social optimization in a double-ended queue with gated policy. *Computers & Industrial Engineering*, 114, 264-273. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cie.2017.10.011>
- Yasuda, J. (2022). Regulatory governance. In *handbook on theories of governance* (pp. 472-484). Edward Elgar.
- Zamir, Eyal, *Default Rules: Theoretical Foundations* (March 25, 2021). *Research Handbook on the Philosophy of Contract Law* (Mindy Chen-Wishart and Prince Saprai eds., Edward Elgar Publishing, forthcoming 2022), Hebrew University of Jerusalem Legal Research Paper No. 21-19 . <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3829366>
- Zehavi, Amos. (2012). New Governance and Policy Instruments: Are Governments Going "Soft"? The *Oxford Handbook of Governance*. <http://dx.doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199560530.013.0017>
- Zekiri, J., & Nedelea, A. (2012). Strategies for achieving competitive advantage. *The USV Annals of Economics and Public Administration*, 11(2), 63-73. [\[Link\]](#)

پیوست

جدول ۵. ابزارهای نرم شناسایی شده به همراه توضیحات، مثال‌ها و منابع استخراج هر ابزار

ردیف	عنوان ابزار	توضیح	مثال	منبع
۱	قانون نرم	«قواعد رفتاری که در اصل» هیچ نیروی الزام‌آور قانونی ندارند، اما ممکن است اثرات عملی داشته باشند.	ارتباطات، استانداردها، آیین‌نامه‌های رفتاری، دستورالعمل‌ها و توصیه‌ها	(Snyder, 1994)، (Senden, 2005)
۲	رهنمودهای غیررسمی (مشاورهای)	این دستورالعمل‌ها حاوی اطلاعاتی در مورد بهترین روش‌ها و همچنین توصیه‌هایی در مورد سطح کیفیتی است که باید به‌عنوان استاندارد حرفه‌ای در نظر گرفته شود. این شیوه‌ارائه بهترین روش‌ها، امکان ارائه تجربیات محلی و بینش‌های جدید را به‌شکل اطلاعات عمومی فراهم می‌کند.	نامه‌ها، کتاب‌های راهنما، راهنماها و وب‌سایت‌ها، کنفرانس‌ها و جلسات شبکه‌ای	(Pierre, & Peters, 2000)، (Brandsen, Booger, 2006)
۳	اصطکاک ایجاد کردن	حاکمیت به‌جای برخوردهای دفعی نسبت به مشکلات، به‌صورت هوشمندانه و نرم نسبت به کاهش مسائل و موضوعات ناپسند اقدام می‌کند. اصطکاک ایجاد شده به‌مرور، رفتار نامطلوب را کاهش خواهد داد.	یارانه‌گیران هر سال بایستی احراز شرایط شوند و یارانه خود را تمدید کنند. این لزوم اقدام هر ساله می‌تواند در حذف افراد غیر نیازمند کمک‌کننده باشد.	(عرب‌حسینی، ۱۳۹۶)
۴	هم‌هنگی روش باز	یک ابزار بین‌دولتی جدید است که مبتنی بر همکاری داوطلبانه سازمان‌ها و یا کشورهای مختلف است.	ابتدا ارائه دستورالعمل‌ها و رهنمودهای سیاستی رسمی (اما غیرالزام‌آور)، سپس معیارسنجی و شاخص‌گذاری و در مرحله بعد بررسی نظام‌مند عملکردها و به اشتراک گذاشتن بهترین عملکرد	(Jacobsson, 2004)، (Trubek, 2007)، (Tsakati-ka, 2007)
۵	آموزش و نهادسازی آموزشی	از طریق آموزش هدفمند امکان انتقال فرهنگ و ارزش‌ها و سبک زندگی به جامعه هدف محقق خواهد شد.	تأسیس مدارس و دانشگاه‌های کشورهای اروپایی در آفریقا یا تغییر زبان مردم هند توسط انگلیسی‌ها	(Burke, 2018)
۶	استتار هدف ختمی در هدف مطلوب فرد	در این روش، حاکمیت، هدف مدنظر خود را در هدف مطلوب فرد به‌نحوی جانمایی می‌کند که فرد با دنبال کردن هدف خود در واقع محقق‌کننده هدف حاکمیت نیز باشد.	اعطای وام بالاتر از رقمی خاص را منوط به امضا درخواست حذف یارانه نقدی کردن با هدف حذف دهک‌های بالا	(جلال، ۱۳۹۶)

ردیف	عنوان ابزار	توضیح	مثال	منبع
۷	قطعه‌نامه (مصوبه) غیرالزام‌آور	یک نهاد چگونه می‌تواند نقش خود را از طریق ابزارهای غیررسمی حاکمیتی، به‌ویژه ابزارهایی غیر از قانون گسترش دهد. ضمناً این ابزار از عمومی‌ترین ابزارهای قانون نرم است.	مقررات مربوط به مبارزه با فساد، حقوق بشر و همچنین فصول مربوط به شرکت‌های کوچک و متوسط و تجارت و توسعه پایدار	(Hart, 2020)
۸	توافق‌نامه‌های داوطلبانه	توافق‌های داوطلبانه اغلب در «سایه قانون» بین نهادهای دولتی و خصوصی مختلف، اتخاذ می‌شوند. استفاده از توافق‌نامه‌های داوطلبانه مثالی عملی و سازوکاری ضروری در مسیر حرکت از حکومت به حکمرانی است.	توافق‌نامه بین صنعت و مقامات دولتی در مورد دستیابی به اهداف زیست‌محیطی در اتحادیه اروپا	(Wurzel, 2013)
۹	حافظه‌دار کردن	در صورت ماندگاری سابقه فرد و شناخته‌شدن این سابقه، رفتار فرد متفاوت خواهد بود. ثبت این سابقه، رفتار افراد، گروه‌ها و نهادها می‌تواند زمینه‌ساز مقابله با رفتار نامطلوب و فساد باشد.	ایجاد سامانه ثبت تعداد دفعات شهادت در دادگاه‌ها، از پدیده افرادی که در ازای پول، دنبال شهادت‌دادن در دادگاه هستند جلوگیری خواهد کرد.	(Nahari, & Ben-Shakhar, 2011) (عرب‌حسینی، ۱۳۹۶)
۱۰	اخلاق، هنجار و کدهای اخلاقی	اخلاق، به‌عنوان مجموعه‌ای از ارزش‌ها شناخته شده‌است و به‌دلیل ظرفیت نمادین خود جهت برانگیختن (مشارکت) شهروندی مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. اخلاق به‌عنوان یک ابزار هنجاری «بی‌طرف» تلقی می‌شود. اخلاق می‌تواند راهی برای اجتناب از روند قانون‌گذاری در مورد مسائل خاص با سرعتی سریع‌تر از قانون باشد.	تشویق به اهدای عضو، قواعد اخلاقی در خصوص مسائل مربوط به ژنتیک و بیوتکنولوژی	(Sossin & Smith, 2003); Tallacchini (2009)
۱۱	شاخص‌گذاری	شاخص‌ها کمک می‌کنند تا گفتمان‌های حقوقی، با زبانی شفاف و عینی منتقل شوند و در نتیجه قوانین نرم ماهیتی شبه‌الزامی پیدا کرده و پاسخگویی افزایش یابد. شاخص‌ها و تبدیل حقوق نرم به شاخص‌ها نقش مهمی در اجرایی‌شدن حقوق نرم دارد.	شاخص تولید CO2 در کنار توافق‌نامه‌های کاهش گازهای آلاینده	(بنافی و قرشی، ۲۰۲۱)
۱۲	گفتمان‌سازی	مطرح‌شدن امری در اجتماع و فراگیری دغدغه نسبت به آن در شهروندان و به‌تبع آن‌ها در حاکمیت، اتفاقی نیست و نیازمند تلاش و بحث و گفتمان‌سازی است. گفتمان‌ها به‌عنوان پایه‌هایی برای تصمیم‌گیری تلقی می‌شوند.	تلاش و گفتمان‌سازی اندیشکده‌های مختلف در سالیان اخیر در خصوص مطرح‌شدن مسئله شفافیت آرا نمایندگان مجلس	(Moos, 2009)

ردیف	عنوان ابزار	توضیح	مثال	منبع
۱۳	فناوری اجتماعی	اشکال قدرتمند اما خاموش شده‌ای از قدرت هستند که مشتمل بر فرهنگ، سبک‌زندگی، اهداف و... هستند که از طریق به‌کارگیری آنها، فرهنگ سبک‌زندگی، اهداف و ارزش‌هایی قابل‌انتقال هستند	روال‌ها، روش‌ها، فرم‌های کاری و ابزارها	(Moos, 2009)
۱۴	ساده‌سازی انتخاب	کم کردن تعداد گزینه‌های انتخاب و شخصی‌سازی اطلاعاتی که در اختیار هر فرد قرار می‌گیرد.	تبدیل قوانین و آیین‌نامه‌های اجرایی به فلوچارت‌ها جهت استفاده شهروندان	(Jones, 2001) (عرب‌حسینی، ۱۳۹۶)
۱۵	طراحی بازخور منفی	تعیین سازوکاری در خطمشی‌ها که هدفش بازگشت خودبه‌خود تبعات منفی رفتار، به خود فرد است.	خوداظهاری در سیاست‌گذاری‌های مالیاتی و گمرکی	(Baumgartner, & Jones 2002) (جلال، ۱۳۹۶)
۱۶	حل پارادوکس خرد و کلان	نباید راه‌حل‌های سطح خرد را برای سطح کلان و برعکس در نظر گرفت، چراکه الزاماً منجر به کارآمدی نمی‌شود.	اعطای وام مسکن در سطح خرد موجب خانه‌دارشدن عده‌ای می‌شود؛ اما در صورت به‌کارگیری در وسعت کلان موجب افزایش تقاضا و در نتیجه قیمت مسکن شده و تدبیر اولیه بی‌اثر خواهد شد.	(Philipov, Liefbroer & Klobas, 2015) (عرب‌حسینی، ۱۳۹۶)
۱۷	قاعده مینا	در این روش همیشه یک فرض در خصوص فرآیند مدنظر با توجه به مینا قراردادن برخی از رویه‌های پرتکرار به‌عنوان پیش‌فرض فرآیندها وجود دارد که رفتار خارج از آن، پیامدهای مشخصی برای افراد یا نهادهای عمل‌کننده دارد.	صدور خودکار مجوز قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب‌وکار در صورت تأخیر	(Zamir, 2008) (Elhaug, 2021) (عرب‌حسینی، ۱۳۹۶)
۱۸	قانون‌گذاری به مثابه جعبه شرط دوطرفه	قوانین توصیه به انجام کاری می‌کنند؛ ولی در صورت عدم انجام وظایف و عدم اجرای قانون بیان نشده است که چه اتفاقی رخ خواهد داد. با بیان پیامد عدم اقدام، قانون به مثابه جعبه شرط دوطرفه محقق می‌شود.	در قانون بیان شده‌است که پرونده الکترونیک سلامت ایجاد شود؛ ولی بیان نشده است که در صورت عدم ایجاد آنچه اتفاقی خواهد افتاد.	(عرب‌حسینی، ۱۳۹۶)
۱۹	طعمه‌گذاری	در این روش که بیشتر مرتبط با شناسایی تخلفات و ناهنجاری‌ها به‌نحوی هوشمندانه و نرم است، با استفاده از یک طعمه، احتمال شناسایی تخلف بالا رفته و یا فرد در شرایطی قرار می‌گیرد که مجبور به انجام قاعده موردنظر باشد.	انتشار یک ادعا در رسانه که فرد موردنظر را مجبور به انجام موضع‌گیری می‌کند.	(Lowens, 2023) (جلال، ۱۳۹۶)
۲۰	رقیب تراشی	با تدبیر رقیب‌تراشی، بازیگر مدنظر در شرایطی که به‌صورت خودکار ترغیبی نسبت به عمل مدنظر ندارد، با در خطر دیدن منافع خود مجبور به اقدام خواهد شد.	حضور بانک‌های خصوصی در اقتصاد موجب تحرک و پویایی بانک‌های دولتی می‌شود.	(Zekiri, Nedelea, 2012) (عرب‌حسینی، ۱۳۹۶)
۲۱	شفافیت	ابزار مناسبی در ارتقا مشروعیت و اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی حاکمیت است.	شفافیت آرا نمایندگان در مجلس	(Hart, 2020)

ردیف	عنوان ابزار	توضیح	مثال	منبع
۲۲	ایجاد هزینه تصنعی	سیاست‌گذار رفتار نامطلوب ولی در عین حال غیرقابل اجتناب را موجب یک هزینه تعیین می‌کند. سپس بیان می‌کند که رفتار دیگری که مطلوب اوست موجب تخفیف یا از بین رفتن هزینه قبلی خواهد شد.	ترویج بازیافت بطری‌های پلاستیکی؛ هزینه‌های بیشتر از قیمت روی بطری از خریداران دریافت می‌شود و با عودت بطری پس از مصرفه هزینه مزاد به آنها بر می‌گردد.	(عرب‌حسینی، ۱۳۹۶)
۲۳	گیت‌گذاری	گیت‌گذاری به‌معنای این است که در مسیر حرکت افراد مانع قرار داده شود تا به‌منظور رد شدن از آن مانع و رسیدن به مطلوب خود رفتاری انجام دهند که مطلوب حاکمیت است.	الزام صادرات سیب که در داخل فراوانی دارد در برابر واردات موز که به‌علت حاشیه سود بالا برای تجار جذاب است.	(Bhandari & Badre, 2017) (Zhnag, Wang & Wang, 2017) (عرب‌حسینی، ۱۳۹۶)
۲۴	استانداردسازی	استاندارد، تداعی‌گر حداقلی از الزامات مطلوب است که ظرفیت بالایی جهت سوق دادن جامعه به سمت رفتارهای مطلوب دارد.	گواهی استاندارد مواد غذایی، گواهی تخصص مهارت و برچسب انرژی	(Sene, 2020) (عرب‌حسینی، ۱۳۹۶)
۲۵	بازی‌وارسازی	بازی‌وارسازی استفاده از خصوصیت‌ها و تفکرات بازی‌گونه در زمینه‌هایی است که ماهیت بازی ندارند.	استفاده از انگیزاننده‌های طبیعی مانند پیشرفت، رقابت، سرگرمی و... برای به حرکت درآوردن مخاطب	(نجفی رستاقی و عرب‌حسینی، ۱۴۰۱)
۲۶	میانگین متحرک	در این روش به رفتار بالاتر از میانگین پاداش داده شده و رفتار زیر میانگین محدود می‌شود.	میانگین تسهیلات قرض‌الحسنه اعطایی بانک‌ها به‌عنوان ملاک اعطای مشوق‌هایی از جمله تأسیس شعبه جدید	(جلال، ۱۳۹۶)
۲۷	فناوری و ابزار تبلیغات	ابزاری است که با اصلاح پیش‌فرض‌های ذهنی و رفتار انسان‌ها و انتظار اثرگذاری در همه سطوح، می‌تواند مؤثر واقع شود.	تبلیغات تلویزیونی	(Zhouying, 2013)
۲۸	انتشار اطلاعات	اطلاعات را می‌توان منبع قدرتی دانست که تأثیر فراوانی بر دیدگاه‌های افراد دارد انتشار اطلاعات به‌عنوان یک ابزار نرم در نظر گرفته می‌شود که قابلیت تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم بر بازیگران مختلفه مخصوصاً بر شهروندان را دارد.	سازمان‌های بین‌المللی (مانند بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول) از توانایی‌های خود برای تولید اطلاعات استفاده می‌کنند که منجر به افزایش نفوذ و حکمرانی نرم می‌شود	(Joachim, Reinalda & Verbeek, 2008) (Conzelmann, 2008)
۲۹	دستورالعمل‌ها	دستورالعمل‌های خط‌مشی، ابزاری فارغ از قانون به‌معنای مرسوم هستند که به‌جای تعریف رفتار مجاز یا ممنوع، به تصمیم‌گیری کمک می‌کنند. قدرت دستورالعمل ناشی از تکیه آن‌ها بر ابعاد حرفه‌ای مسئله و صدور آن از سمت نهادهای تخصصی مورد اعتماد در سطح جامعه یا سطح جهانی است.	انجمن بین‌المللی تحقیقات سلول‌های بنیادی، دستورالعمل‌هایی را درباره تحقیقات سلول‌های بنیادی ارائه کرده است که انواع خاصی از تحقیقات را محدود می‌کند و به‌علت مرجعیت علمی این انجمن، مورد پذیرش قرار می‌گیرد.	(Sossin & Smith, 2003) (Schemmel, 2016)
۳۰	پروکسی سازی	زمانی که ملاکی جهت سنجش یک متغیر در دسترس نباشد، از متغیرهای موازی استفاده می‌شود که به این عمل، پروکسی سازی گفته می‌شود.	تعداد سفر خارجی، میزان وام‌های دریافتی و... به‌عنوان شاخصی از توانمندی اقتصادی فرد لحاظ شود.	(Charron, 2021) (عرب‌حسینی، ۱۳۹۶)